

mladika

2013

št. 2-3

CENA 4,00 €

Jože Bajzek

RADOST VSTAJENJSKE ENERGIJE

UVODNIK

Leda Dobrinja

**KOPASTI OTOK IN
JEZIKI V MORJE**

Igor Gabrovec

**MEGLEN ZATON DRUGE
ITALIJANSKE REPUBLIKE**

Mateja Gomboc

OGRADE BIVANJA

NOVELA

Marija Pirjevec

Jože Horvat:
Navdih in besede

KAZALO

Jože Bajzek: Radost vstajenske energije	1
Igor Gabrovce: Meglen zaton druge italijanske republike	2
Milanka Dragar: Upanje	3
Mateja Gomboc: Ograde bivanja	4
Tamara Vasić: Boginja in bojevnik	7
Jadranka Cergol: Povejmo na glas	8
Irena Žerjal: Peta Avenija in smrtne zagate (11)	11
Peter Merku: Moje življenje v Nemčiji (XL)	12
Mojca Širok: Pravičnik Ciril Kotnik stopa v naš zgodovinski spomin	13
Lucia Podgornik: Izgubljeno otročvo (6)	17
Leda Dobrinja: Kopasti otok in jeziki v morje	21
Branka Sulčič: Cerkev Blažene Device Marije Vnebovzete na Repentabru (2)	26
Marija Pirjevec: Jože Horvat – Navdih in besede	29
Antena	33

Peterlinov zbornik

PETERLINOV ZBORNIK

Knjiga, ki je izšla v sklopu praznovanj stoletnice rojstva prof. Jožeta Peterlina, ustanovitelja in pobudnika številnih kulturnih ustanov na Tržaškem, prinaša bogato gradivo, dokumente in fotografije iz njegovega življenja. V knjigi so med drugim zbrani tudi referati simpozija, ki smo ga njemu posvetili ob tridesetletnici smrti pred šestimi leti.

SLIKA NA PLATNICI: Petrov naslednik je buenosaireški kardinal Jorge Mario Bergoglio, ki so ga kardinali izvolili 13. marca letos. Izbral si je ime Francišek. Pred časom je kot kardinal že bil teden dni v Sloveniji kot gost kardinala Franceta Rodeta, tudi eden njegovih pomožnih škofov v Buenos Airesu je Slovenec, zato mu Slovenija in Slovenci nismo tuji.

Uredništvo in uprava:
ul./via Donizetti 3, 34133, Trst/Trieste, Italia (EU)
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com; redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič
Izdaja: Mladika z.z. o.z.
Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne
21.4.1999 pod številko 114276. Vpisana v se-
znam ROC dne 15.10.2005 pod številko 11721.

Član USPI (Zveze italijanskega
periodičnega tiska)
Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne
6.4.1957 • ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica
Izhajanje revije podpira Urad Vlade RS
za Slovence v zamejstvu in po svetu.

UREDNIŠKI ODBOR: David Bandelj, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Evelina Umek in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Namac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebul, Peter Rustja, Ester Šferco, Marko Tavčar, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.
Celoletna naročnina za Italijo 30,00 €;
po letalski pošti: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Za plačilo lahko uporabite poštni tekoči račun 11131331 – Mladika - Trst.
Na banki: Zadruga kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso
(IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCTSIT2TXXX).

Jože Bajzek

Radost vstajenjske energije

Velika noč navdaja nas kristjane z vstajenjsko energijo hvaležnosti in veselja, ki utemeljuje našo človeško avanturo na tej zemlji in usmerja našo življenjsko orientacijo. Vstajenje nam razsvetljuje s svojo posebno lučjo življenje s svojimi tiskami in težavami, katerim se nihče ne more izogniti. Ta luč nam osvetljuje tudi tiste temne in senčne strani življenja, ki presegajo našo zemeljsko omejenost in majhnost. Zato si res iz srca lahko voščimo, po stari slovenski navadi: Vesele in blagoslovljene Velikonočne praznike.

Po učlovečenju, križu in vstajenju nas Jezus vodi k Očetu, kaže pot v nebesa, k naši dokončni človeški postaji, za katero smo bili ustvarjeni po neizmernem ljubezenskem božjem načrtu.

Videti v svojem življenju božjo roko je veliko zaupanje in sprejemanje daru vere, čeprav so včasih naša pota nenavadna in zapletena. Toda mi verujemo, da za vsem veseljem, ki ga občudujemo in vedno znova odkrivamo, v ozadju ni samo intelektualni načrt, ampak ljubezenski božji načrt. Res je, da nekateri za vsem tem vidijo le intelektualni načrt, drugi neki slepi slučaj in tretji celo pomoto, češ da se je narava zmotila, da je prišlo do človeške samozavesti in svobode. Morda bi bilo boljše ali vsaj bolj ugodno, če takih pojavov ne bi bilo. Toda mi verujemo, da to ni niti pomota niti slučaj, ampak čudovit ljubezenski božji načrt. Za ta načrt, ki smo ga odkrili in sprejeli, ki nam je bil podarjen v Jezusu Kristusu in njegovem Evangeliju, smo tudi odgovorni. Sveti Pavel pravi: »Vem, komu sem veroval« (2 Tim 1,12). Ne pravi, »vem, kaj sem veroval«, ampak »vem, komu sem veroval« in mi lahko ponavljamo za njim »vemo, komu zaupamo in komu verujemo«.

Neki vojak je bil v bombnem napadu tako hudo poškodovan, da so mu zaradi nujne operacije, da bi sploh lahko preživel, morali odrezati obe nogi. Ko se je po dolgi komi prebudil, je pred njim stal zdravnik, ki ga je operiral. Razložil mu je, kaj se je zgodilo in zakaj so morali narediti ta drastični poseg, da so mu rešili življenje. Ko je vojak spoznal resnico in je uvidel svoje stanje, je začel kričati in vpiti. Tedaj mu je zdravnik rekel, da dobro razume

njegovo reakcijo in njegovo obnašanje. Vojak je še bolj jezno trdil, da tega ne more razumeti. Tedaj je zdravnik zavihal svoje hlačnice in mu pokazal protezi na obeh nogah. Vojak se je umiril, ker je ugotovil, da ga on lahko razume.

Tudi nam se lahko dogaja nekaj podobnega kot temu vojaku, da Bogu vpijemo, da nas ne razume. Toda Bogu, ki se je učlovečil, ki je šel v agonijo križa za nas, ki je daroval vse za nas, je težko reči, da nas ne razume. Jezus ni Bog, ki mu ne bi bilo mar naše trpljenje in naša beda. Vemo, da imajo samo v njem tudi najbolj odrinjeni in zavrženi tega sveta pravico upati in verovati. On je šel na križ, da nam vrne človeško dostojanstvo pred Stvarnikom vesolja.

Njegovo vstajenje ni nekaj senzacionalno triumfalističnega, kot si mi človeško predstavljamo. V tihi svobodi nam predstavlja svoje vstajenje, da bi lahko svobodno in osebno sprejeli vero. Če bi mi bili na Jezusovem mestu, bi po vstajenju, ko se je prikazal učencem, gotovo našli trenutek, da bi se s Pilatom pogovorili in mu povedali, da ni imel prav, ker ga je obsodil. Jezus tega ni storil in si ni privoščil spektakla, da bi Pilat ponižno padel pred njim na kolena. To ni logika svobodnega božjega daru, ki je vera. Vsem pa, ki so verovali v globoki in skromni ljubezenski veri, se je prikazal. V taki veri potrjuje tudi nam vsem neizmerno hvaležnost in veselje, da smemo živeti to človeško avanturo in verovati v vstajenje.

*Vsem bralcem in prijateljem
voščimo*

*Blagoslovljene
velikonočne praznike*

Uredništvo in uprava Mladike

Igor Gabrovec

Meglen zaton druge italijanske republike

Nedavne politične volitve v Italiji so po oceni mnogih predstavljale zaključek zatona druge republike, ki je bila nastala na ruševinah korupcijske afere Tangentopoli. Če je jasno, da smo doživeli nek konec, je pa prav tako vsem pred očmi, da nekega novega začetka ni niti še na spregled. Pravzaprav so bile volitve le epilog dolge agonije političnega razreda, ki ni bil kos hudi družbeno-gospodarski krizi in prav tako ni ponudil nobenega odgovora narasli nejevolji, nezaupanju in mestoma že obupu širokih slojev državljanov.

Prvi in glavni poraženec volitev je levosredinska koalicija z vodjo Demokratske stranske Pier Luigiem Bersanijem na čelu. Poraz je bil toliko bolj boleč zaradi preprostega dejstva, da je bila zmaga zelo pričakovana in s strani marsikaterega političnega analitika tudi dolgo prerokovana. Razlogov za optimizem je bilo veliko. Desnica je bila s svojim edinim liderjem Silviom Berlusconiem v popolnem razsulu. Koalicija med Ljudstvom svobode, Finijevo stranko in Severno ligo, ki je nekaj let vladala s široko parlamentarno večino, je klavarno propadla v blatu najrazličnejših škandalov. Berlusconiem tradicionalnim javnim grehom se je dodalo poglavje o lahkotnih gospodičnih, v Bossijevi stranki je eksplodiral škandal o malverzacijah njegovih ožjih sodelavcev in družinskih članov, nekdanji misovec Fini pa se je preprosto pobral. Petkolonske časopisne naslove in reportaže o vitezovih spremljevalkah so kmalu zamenjale druge teme, ki so italijansko in mednarodno javnost bistveno bolj zaskrbljale. Naraščajoča gospodarska kriza in nezanesljivost državnega političnega vrha sta se kmalu zrcalili tudi na finančnih trgih in to se je dan za dnem kazalo v rdečih številkah milanske borze in rekordnih dosežkih količnika *spread*, ki je javno zadolženost še poglobljal.

Leva sredina ni znala izkoristiti trenutka

Takih dobrih pogojev z odličnim štartnim mestom leva sredina, ki pa, naj na to spomnimo, v državi še vedno ne dosega večine konsenza, že dolgo ni imela. Verjetno ni bilo takih vse povojno obdobje. Predčasne volitve so bile že na obzoru. Razvoj dogodkov pa je zavil v drugo smer. Šef kvirinala Giorgio Napolitano je strankam in parlamentu ponudil terminskega premierskega kandidata Maria Montija, ki naj bi italijansko barko iz finančno viharnega morja pospremil v varno pristanišče

in do rednega zaključka zakonodajne dobe s podporo široke koalicije »narodne odgovornosti«, ki je zaobjela levo in desno sredino z izjemo levih in radikalnih političnih skupin in, seveda, Grilla. Na prizorišču se je tako pojavila Berlusconijsva antiteza. Resnobrazi ekonomist in bančnik, ki je užival ugled in spoštovanje stare in nove celine, je bil kot zanalašč. Finančni trgi so se umirili, javno mnenje je predvsem na začetku Montiju zupalo, strasti političnih strank in njihova zaskrbljenost ob vendarle bližajočih se volitvah pa so kmalu začele eksponencialno rasti. Postopno pa je zrasla tudi Montijeva ambicija, da bi se iz tehničnega prelevil v političnega liderja, z blagoslovom Bruslja, Berlina in Washingtona.

Rahlo predčasne volitve

In so se zgodile volitve, rahlo predčasne, le par mesecev pred rednim zaključkom petletja. O izidu in številkah ne gre trositi dodatnih besed. V Montijevem letu nihče ni miroval, še najmanj nekdanji genovski komik, nesporni lider Gibanja petih zvezdic, Beppe Grillo. Ta se je predstavil in vso volilno kampanjo vodil kot edina alternativa »tradicionalni« politiki, v odnosu do katere je izbral strategijo odklanjanja vsakega soočenja, kar ga je še bolj izpostavilo. Uspeh radikalnega in protestnega gibanja je presegel pričakovanja in veliko glasov odščipnil predvsem levi, a tudi desni sredini. Novo Gibanje je obenem ponovno privabilo k volilni udeležbi morje državljanov, ki so se bili v letih že naveličano ali obupano odpovedali svoji osnovni pravici.

Igor Gabrovec, deželni svetovalec.

Naravnost osupljiv je bil podatek, da vsak tretji Italijan še vedno zaupa desni koaliciji in torej podpira Berlusconi. Njegova glavna nekdanja tekmeča, Fini in Casini, sta v spopadu z njim dejansko pogorela. Severna liga je komajda ohranila nekaj ključnih severnih fevdov. Predsednik Monti je prepričal le nek zmerni, zelo racionalen in po svoje elitaren krog volivcev. In-groieva lista ni prepričala niti tradicionalno skrajno levičarskih volivcev.

Neznanka deželnih volitev in senca novih škandalov

Podobna slika velja tudi v naši deželi, kjer nas 21. in 22. aprila čakajo volitve za obnovo deželnega sveta in torej deželne vlade. Če sodimo po političnih volitvah, sta oba tradicionalna pola, ki ju posebljata predsedniška kandidata Serracchiani in Tondo, skoraj izenačena. Vsak tehta približno tretjino volivcev. Tretja tretjina se je bila opredelila za Grillovo opcijo.

Pa smo znova pri Grillu. Ne bom ga preimenoval v »črička«, saj me je prijatelj pravilno opozoril, da slednji priključijo k spominu lepe in mirne podobe, česar, seveda, ne moremo reči za agresivnega kričača. Njegov volilni in družbeno-politični naboj je velik in nevaren, saj deluje pretežno razdiralno v odnosu do »starega«, in absolutno premalo usmerjen v oblikovanje stvarnega predloga o sodelovanju pri vodenju družbe. Sodelovanje odklanja in prve Grillove izjave so bile, da ne bodo sodelovali z nikomer v pričakovanju na sto odstotno večino v parlamentu – kar priključijo v spomin zelo temne čase.

Na deželne volitve mečejo svojo senco tudi novi škandali o stroških delovanja svetniških skupin. S tem se na hrbtu preiskovalnega vala, ki je zajel vso Italijo, že več mesecev ukvarja tudi tržaško sodišče. Tik pred volitvami je sodišče objavilo prve sezname preiskovanih politikov. Ne glede na individualne odgovornosti, za katere bo vsak odgovarjal zase, gre tu znova za verodostojnost in prozornost institucije.

Odgovor na zaprepaščenost in jezo ljudi mora biti jasen in nedvoumen. Politika naj se v celoti otrese balasta, ki se je nabral v desetletjih debelih krav. Potrebna je takojšnja omejitev prejemkov tako izvoljenih deželnih poslancev in državnih parlamentarcev kot tudi visokih birokratov.

Svetniškim skupinam navsezadnje niso življenjsko potrebne visoke denarne dotacije. Črtajmo jih. Brez teh se bo morda politična debata ponovno razvijala v neposrednem stiku z ljudmi, medtem ko se je bila že vsaj dve desetletji postopno in večkrat nepovratno selila na časopisne strani in televizijske ekrane. Če s spominom prepotujem teh svojih pet let v deželnem svetu, lahko ugotavljam, da se neposrednega soočenja na teritoriju nisem nikdar otepal in tako bo lahko tudi naprej. V minulem letu je deželni svet spremenil tudi

normo o t. i. preživninah, domače povedano pokojninah, ki bodo po novem neposredno vezane na višino vplačanih prispevkov v poseben »pokojninski« sklad. Prej ni bilo tako. Število deželnih svetnikov je bilo že zmanjšano za deset enot. Sam sem bil uradno predlagal, naj v imenu ohranitve zastopanosti narodnih (in političnih) manjšin raje za tretjino znižamo »plačo« svetovalcev, saj bi s tem dosegli enak rezultat. Svoj predlog bom ponovil in pri njem vztrajal.

Storjenih je bilo veliko napak in veliko je bilo zamujenih priložnosti, da bi se tudi kot politiki bolje izkazali. Zaupajmo mladi predsedniški kandidatki Serracchiani-jevi in povrnimo Furlaniji Julijski krajini zagon, ki jo je odlikoval še v bližnji preteklosti. Tudi kot Slovenci ne smemo imeti dvomov. Splošnim tematikam z vso odločnostjo prispevamo tudi čisto naše, se pravi pravice, interese in pričakovanja številčno manjšinske narodne skupnosti, ki je tu doma poldrugo tisočletje. Imamo slovensko stranko z lipovo vejico v levosredinski navezi. Tondova desna opcija je v minulem mandatu jasno pokazala, da ji nismo zanimivi. Prve izjave Grillovega kandidata so celo še slabše. Srečno in pametno izbiro voščim vsem nam.

Milanka Dragar

Upanje

*Užaljenost vdira v misli,
potuhnjeno obvladuje razum,
nesramno grize srce,
brazda vso bit.*

*Mar se človek ne more
upreti tej podli vodilji
stoletnih razdorov,
sovraštva, smrti?*

*Mar ljudje
ne morejo ravnati človeško,
ne kot drhal brez vesti?*

*Z globoko vero
in iskreno ljubeznijo
more človek odpustiti žalitev
in ponuditi roko sprave.
Vendar, ostaja upanje za objem
in sožitje v Odrešenikovi milosti.*

Mateja Gomboc

Ograde bivanja

Novela je prejela prvo nagrado na 41. literarnem natečaju revije Mladika

»Tole bi vzela. Smem?«

Nadja je s police vzela ugankarski slovar, odpihnila prah z njega in polistala po njem. Irena jo je ošinila s pogledom in se nasmehnila: »Glej jo, glej, da nisi tudi ti taka strastna ugankarica, kot je bila naša mama?«

»Nekaj moram imeti po njej, tudi jaz ... Kakšno njeno lastnost ...« je Nadja mračno zaprla slovar in ga položila v škatlo, ki si jo je pripravila ob levi.

»Spet začenjaš. Vedno se razburiš, če ti kdo reče, da si čisto po očetu. In meni in Milanu, da sva taka kot mama. Saj nisem nič hotela. V resnici mi je bilo všeč, ker je mama vsak dan pod večer sedla h križankam. Da poganja možgane, je rekla. Pravzaprav je to počela do zadnjega, do odhoda v bolnico.«

»Tudi meni je bilo to všeč. To očitno res leži v nas, zapisano v naših kretnjah, ko človek prime v roko nerešeno uganko kot imperativ, kot nekaj samoumevnega, da jo je treba izpolniti in najti rešitev. Očitno imam res to v sebi,« se je Nadja zdaj spravljivo nasmehnila proti starejši sestri.

Spet sta se molče spravili nad knjige.

Spalnico sta že izpraznili. Nadja si je vzela mamin dežni plašč, Irena klobuk in šal, drugega nič. Mama je bila nekoliko manjša, vendar se je znala lepo obleči. Obleke, posteljnina in brisače gredo na Karitas. Zagotovo bo vse to prav prišlo, ohranjeno je in čisto.

»Te knjige ... Če hočeš, jih peljem v dom za ostarele, tam blizu mene, kar v to škatlo jih daj,« se je ponudila Irena. »Razen če še katero hočeš ...«

Nadja ni nič odgovorila. Vsako knjigo je prijela v roke in jo dolgo držala v rokah. Ene je odprla in polistala po njih, pri drugih je samo gledala platnice, začudena in sama. Irena je obstala, od strani pogledala sestro, kako jemlje v roke mamine knjige kot svete, in ji je bilo spet žal za izrečene besede.

Nadji so to očitno pomembnejši trenutki, jo je prešinilo. Jaz ne znam, jaz samo hitim in hočem, da bo tega pospravljanja čim prej konec, da zakleneva vrata in končno damo oglas za mamino stanovanje v časopis. Tudi Milan noče več sem. V eni uri je spravil pohištvo na tovornjak in ga odpeljal na odpad, to je

bilo njegovo delo. Zdaj pa medve ... Jaz bi kar zmetala skupaj. Nadja pa ...

Spet je skrivaj ošinila sestro. Nadja je od vsake knjige slovesno vzela slovo, in ko se je sklonila nad škatlo, se je Ireni celo zdelo, da je vsakič naredila majhen priklon z glavo. Preveč patetično, da bi bilo res. Ampak vseeno, zaslutila je, da ima Nadja prav in da se mora tudi sama zaustaviti ob tem slovesu.

To ni bilo samo pospravljanje in izpraznjevanje maminega stanovanja. To je zdaj tretji in zadnji mamin odhod. Prvi, ko je šla v bolnišnico, drugi, ko je umrla, in zdaj je prišel še odhod njenih stvari.

Spet jo je zgrabila razumarska mržnja: to so stvari. Saj so se že poslovili, časa je bilo dovolj, mama je bila dolgo v bolnici. Hipoma se je je polotila jeza nad Nadjo, ki se je od vsake reči dolgo poslavljala. Najraje bi ji hlastno vzela knjige iz rok in jih ihtavo treščila v pripravljeno škatlo, češ: končajva že, vse je prašno, zunaj se mrači, domov morava, vsaka na svoj dom, dovolj je tega.

Nadja pa ne. Ene knjige je položila v svojo škatlo, druge so šle v tisto za dom za ostarele. Irena je opazovala sestro, katere knjige ohranja. Čisto nerazumno. Tisto o bazoviških žrtvah. Pa pesmarico ljudskih pesmi. In knjigo o multipli sklerozi. Hemingwayev Komu zvoní. In Kosovelove pesmi. Povsem nesmiselno.

Nejevolja je v njej naraščala in skoraj je že vzklopela. Nesramno in prezirljivo jo je obšlo, da je Nadja prav smešna v tem misteriju materinih stvari. Kot bi hotela iz spominov iztisniti še zadnjo gotovost o materi. Ali pa je bila le ljubosumna nanjo, ker se tako slovesno in spoštljivo dotika teh knjig, ki so jih prej prijemale mamine roke, in jih lista z njenimi očmi? Malo jo je postalo sram, zato je molčala še naprej. Končala bi že s tem delom, zaklenila bi vrata tega stanovanja, s katerim ni imela nič.

S tisto hišo v ovinkih nad Sesljanom že, tista je imela ujete njihove otroške spomine. Nadja je prva odšla, čeprav je bila najmlajša; nadarjena je bila in učitelj klavirja ji je utrl pot na konservatorij. Milan je šel drugi, ustvaril si je družino in se ni več vrnil,

le kdaj pa kdaj na obisk. Zadnja je šla ona, postala je učiteljica v Podgori. Samska kot v starih časih, da človek kar zavzdihne od neizživetosti. Ta mala pa ... Nadja je še polna življenja, ker je verjetno prezgodaj šla od doma.

»Daj že, greva,« je živčno vzklopela Irena. Nadja se je zmedla, se zbrala kot prišlek iz tujega sveta in pogledala sestro, kot da govori neznano govorico.

»Ampak tole bova pregledali ... preden oddava,« je odločno prijela knjigo s še zadnjega kupa. Spet molk med njima. Irena se je ubogljivo zalistala v mamine knjige, ker jih v resnici ni poznala in ji je izbor zbudil kanček radovednosti in občudovanja nad materinimi odločitvami, kaj je vrednega za njeno knjižno polico. Za hip jo je obšlo spoznanje, da je mama živela odmaknjeno, ker je tako hotela, in v njenem svetu ni bilo prostora za hčeri in sina. Zdaj je ni več in z Nadjo lahko posegata v njen svet.

»Skoraj vse je sama kupila,« je po dolgem molku rekla Nadja.

»Kako veš?«

»Ni posvetil. Če dobiš knjigo od koga, ti vanjo kaj napiše, kakšno posvetilo.«

Če je vse to sama kupila ... Mama je že skoraj drugo desetletje živela sama. Oče je bil šibkega zdravja, pa tudi nerad je živel, čemernega in molčečega življenja se je naveličal in je počasi usahnil.

»V tej je posvetilo, glej,« je bila Irena vesela ob odkritju in pomolila sestri knjigo.

»Tebi, ljubljena. Čakal sem nanjo pred tiskarno, še vso svežo Ti jo dajem, M.,« je na glas prebrala Nadja. Besede so presenečene in tuje padle med njiju, tako neznane. Nadja je zaprla knjigo in prebrala naslov na platnici, kot da ji bo ta dal odgovor. »Zimzelen pod snegom. Oton Župančič.«

Molk je zabrnal od mnogih misli. Skoraj hkrati sta segli proti knjigi in pogledali na notranje strani. »Ljubljana, 1946,« je za obe prebrala Nadja. In pogledala sestro: »Šestinštiridesetega. Takrat se je mama poročila.«

Irena je skoraj z nejevoljo sledila Nadjinih besedam, ker so bile nepotrebne. Samo še to je manjkalo, da izreče, da te pesniške zbirke ni kupil oče, ker mu je bilo ime Zdravko in ne M. In da oče že ne bi mami podaril pesniške zbirke, ker še nikoli ni kupil nobene knjige, še najmanj take s pesmimi.

Nadja ni knjige dala v nobeno od škatel, temveč posebej, med njiju. Spet je v sobo padel molk, vendar je zdaj med njima ležala knjiga vprašanj.

Zunaj se je delal mrak, onidve pa sta jemali knjige v roke, brezbržno prelistali, v resnici pa sumničavo

preverili, če imajo posvetila, in ju potem odlagali v škatle, zadihani od pričakovanja in olajšanja. Končno je Irena pospravila še zadnjo.

Vstali sta s tal in se pretegnili.

»Tega ni konca,« je zavzdihnila Irena in pogledala po sobi, polni škatel in papirjev. Mama je v resnici bila zelo urejena in je vse hranila v škatlah od čevljev in klobukov.

Knjiga iz leta 1946 je ležala med njima in ju vznemirjala.

Nadja sestri ni odgovorila, v naročje si je vzela prvo škatlo, sedla na tla in iz nje vzela nekaj svežnjev. Spet vsaka na svoji strani, je jezna ugotovila Irena, ona bi najraje kar tu čemela. Seveda, če je pa leta in leta ni bilo doma.

»Ti kar pojdi, jaz bi še ostala,« je Nadja zamišljeno listala. »Glej, vsa moja pisma so v tej škatli. In kako lepo zvezana skupaj. Jaz sem pa mamina kar stran metala ...«

Irena je zavzdihnila in se vdala. Ne bi hotela, da bi Nadja bila sama z materinimi spomini, da bi si jih prilastila in ona potem ne bi bila ničesar deležna. Skoraj prvinsko ljubosumje je bilo to, kot da bi se prerivali v materinem naročju in roke stegovali proti ljubljenu obrazu. Hkrati jo je Nadjina vnema izzivala in tudi njo spodbujala k spoštljivemu odnosu do vsega, kar je mama hranila, zagotovo vsako stvar z nekim namenom.

Nadja je svoja pisma pospravila in skoraj v zadregi pogledala proti sestri: »To moram še enkrat prebrati. Kako sem se takrat prepirala z mamo ... Čisto vsako besedo sem ji zamerila in ji oporekala. Kaj me sili v nekaj, česar sama ne maram ... Ampak to moram še enkrat prebrati.«

»To sta imeli vedve nekaj med sabo,« ji je odgovorila Irena, kot da se noče imeti za razsodnico v sporih med mamo in sestro, ko materi ni bilo prav, da je Nadja opustila študij in šla po svetu. »Glej, koliko izrezkov iz časopisov.«

Škatla, ki jo je odvezala in odprla, je bila do vrha polna porumenelih člankov, izrezanih iz časopisa. »Še Partizanski dnevnik,« je ugotovila, »prve dni ob osvoboditvi. Potem pa Primorski dnevnik.«

Irena vzame šop izrezkov in bere:

»Junaki 9. korpusa – naš veliki up«, »Konec bomo naredili kvizlingom in Nemcem«, »Italijanski fašizem zatrt in naši izdajalci z njim«, »Tekma za Trst bo naša zmaga«, »Fantje iz 30. divizije nad Trstom«. Člankov je bilo veliko, eni izrezani, kratki, drugi pa po cele strani iz časopisa, drobno zložene in shranjene, da so bili robovi že čisto načeti. Nekaj jih je bilo

s fotografijami, nekaj brez. Med njimi dve osmrtnici, ena ob smrti mamine sestrične Vere, druga ob smrti nekega Milana Poljanca, ki se je očitno ponesrečil v gorah kmalu po vojni.

»Koliko je tega ... Si ti vedela, da je mamo to o bojih za Trst tako zanimalo?«

»Verjetno jo je moralo,« je skomignila Nadja, »saj je takrat živela tu.« Nekoliko je pomolčala, da se je v mislih preselila med fragmente, ki jih je izluščila iz svojih pomanjkljivih spominov. »V resnici ... Ti veš verjetno bolje ... Brata je izgubila, v tistih prvih dneh po vojni ...« Pogledala je proti sestri, ki je sprejela izziv in je namrščila čelo, kot da se bo tako bolje spomnila. Pustila jo je, ker je vedela več, starejša je bila in več časa je preživela z mamo.

»Brat ... Tone ... Res. Ampak tako malo vem o tem. Bil je starejši od nje, če se ne motim, štiri leta. Ubili so ga, menda je bil ena od tistih žrtev takoj po vojni, za katere zdaj pravijo, da so končali v fobjah. Partizani, ki so takrat prišli ... Po Italijanih, fašistih, so predvsem posegali. In tudi po naših, slovenskih fantih, če so bili preveč očitno proti komunizmu. Ampak o tem ni mama nikoli nič govorila. Nona je kdaj, pa tudi ona nerada. Zmeraj se je pokrižala in rekla, da je treba za vse skupaj več moliti. Jaz ne vem skoraj nič,« je Irena odkrito pogledala proti sestri.

»Jaz še manj,« je Nadja skoraj ujezljivo položila škatlo s članki na tla in z obema rokama časopisne izrezke dvignila iz nje. Bilo jih je veliko, cel sveženj. Pod njimi so v škatli ležali drobno popisani papirji.

»Glej, tu spodaj je še nekaj,« je odložila porumele časopise in segla v škatlo. Bilo je pismo. Pogledala je sestro, ki se je ob njenih besedah sunkovito obrnila k njej, ker je bilo v tej negotovi uri vse mogoče. Razgrnila je pismo, štirikrat preganjeno, in brala.

»Draga Pavla, danes smo pod Š., počasi prodiramo proti K. Pripravljamo se, ker vemo, da nas tam čaka boj z Nemci, upam, da zadnji, verjetno bo strašno. Stiska me, toda misel nate me bodri in še te čutim ob sebi, vonj tvojih las, tebe vso. Dva, trije hribi so med nama, a zame, kot da jih ni. Še pred nekaj dnevi sem bil najsrečnejši človek na svetu ... Irena, to je ljubezensko pismo!« je Nadja kar dvignilo na noge.

Tudi Irena je vstala s tal in stopila k Nadji, ki je previdno razprla skoraj preperel list, popisano z drobno, komaj čitljivo pisavo. »Beri naprej, jaz ne vidim dovolj,« je bolj zaprosila kot ukazala.

»... najsrečnejši človek na svetu. Bila sva samo midva, brez zaukazanega imperativa zgodovine.

Samo midva, v skrivnem prepletu čudeža ljubezni. Toda moral sem spet stran od Tebe. V strahotnem času živimo, Pavla. Vsak naš korak je zaznamovan s krvjo, žrtvovani smo za veliki pohod časa, ki nam vlada, da se ne moremo zaustaviti in nas nosi kot val. In midva sva v njem, da ne moreva biti samo dvojina, ampak sva poklicana, da sva v gibalni zgodovine. Vem, da moram dati temu trenutku odgovor, toda v njem si Ti, ki živiš na drugi strani, si iz drugačnega sveta, v katerem sem jaz nevaren. Jalova so ta dejanja, krvava žetev. In sem jaz tu, kjer moram molčati o naju, saj ... Od tu naprej se ne vidi dobro, razmazano, nečitljivo je,« je Nadja nehala.

»Daj sem,« ji je vzela pismo Irena in poiskala svoja očala. V polmračni sobi se je zrak naelektril od vprašanj. Obrnila je list in Nadja je vedela, kaj želi videti sestra. Podpis na koncu pisma.

Spogledali sta se, skoraj otroško zmedeni in sledjo krivde, kot bi ju mama zasačila pri brskanju po prepovedanem. »Kdo je M.? Ti kaj veš o tem?« je Nadja prva izrekla vprašanje in se zavedla, da je samo za hip prehitela sestro. In da tako kot ona ne bo dobila odgovora.

»To mora biti povezano, vse skupaj,« je po dolgem premolku, zadržana v pismo rekla Irena. »Tisto posvetilo. Izrezki iz časopisa, tole pismo ... Je še kaj?«

V škatli je ležalo nekaj porumenelih dokumentov. Dovolilnica, karte, celo vozovnica za tramvaj. Pod njimi fotografije. Pet, šest fotografij, doslej povsem neznanih. Nadja je dolgo gledala prvo, nato jo je podala Ireni. Skupina fantov in deklet, v planinskih oblekah, očitno na vrhu kraškega hriba, fantje imajo postrani klobuke, dekleta vabljive kodre in nekoliko razpete bluže. V prvi vrsti mama, prepoznala jo je, ker je podobna na sliki iz medvojnih časov, ko je obiskovala gospodinjsko šolo. Na hrbtni strani nič. Na drugi fotografiji dva fanta. Elegantna mladeniča v moških oblekah, stojita na mestni ulici, zadaj hotel Slon (verjetno Ljubljana, kajne?). Manjši je resen, ima očala in koder na čelu, višji se gizdalinsko smehlja v kamero, obraz z visokimi ličnicami in brčicami. Na hrbtni strani: M. in V., 17. oktobra 1944. Je M. manjši ali večji? Ireni je iz rok spet vzela prvo fotografijo – na njej sta bila oba, v zadnji vrsti. Na tretji Trst in mama, z nagnjeno glavo in arhaičnim nasmeškom. Nič posebnega. Zakaj jo je mama skrila pred njimi? Zadaj napis: *Ta nasmej je moj, ker si vsa čisto moja.* Pisavo je prepoznala. Četrta fotografija. Četa vojakov, najverjetneje partizanov, počivajo na neki jasi. Treba jo je bilo pogledati čisto od blizu, da

je lahko razpoznala obraze. Na njej je bil oni z očali, koder pod kapo. M.? Na zadnji strani nič.

Med sestrama je vibriralo vznemirjenje, ujeto v molk.

Na predzadnji fotografiji onadva. Mama in M. Ona na njegovi desni strani, v pikčasti bluzi, temnem krilu in jopici, kodri so speti v figo, obrnjena proti njemu. Pogled mu povsem pripada. Leve roke ni videti, najverjetneje jo ima ovito okoli njega. On, v resnici precej višji od nje, tokrat v partizanski opravi, jo gleda v obraz s prejšnjo resnostjo. Dlan desne roke je vidna na drugi strani njenega pasu.

Na zadnji sliki spet skupina partizanov, tokrat manjša. Sedijo na skalah, ne naključno, nasmejani se nastavljajo v fotoaparata, za njihovimi hrbti morje, znani zaliv. Med njimi tudi M., kot refren vseh fotografij.

»Mama nam je to zgodbo zamolčala,« je grenko rekla Irena.

»Je že vedela, zakaj,« je Nadja preletela ponovno vse fotografije. »Če prav razumem, se je to dogajalo tam enkrat ob koncu vojne. Bega me. Mamina družina je bila drugačna od te zgodbe. Strica Toneta so, praviš, menda ubili partizani. Ona pa ... Tale M. ... Očitno je bil partizan.«

»Nikoli ni nič omenjala,« je Irena ponovila svojo zamero. »Čakaj ... In če je M. tale Milan s tiste osmrtnice?«

Nadja je naglo poiskala osmrtnico. » ... tragično preminul pod Bogatinom, mlad sredi pomladi, aprila 1946. Slike ni, da bi zagotovo vedeli.«

Spet dolg tuhtajoč molk. In tista knjiga, ki je ležala tam na tleh, vsa čudna.

»Glej, še to je,« je Nadja segla v škatlo in iz nje vzela poslednjo stvar, razglednico s podobo ljubljanskega gradu, jo obrnila in prebrala na hrbtne strani: »Upam, da Te bodo moje besede dosegle. Ne smem, ne morem biti s Teboj, in to je najina žrtev. Gospodar Čas je zavladal, strogo in neizprosno mi je zaprl pot srca in zahteval dolžnost. Strah me je zate in za drobno rast v Tebi, vendar Te bodrim. V mislih Te spet in spet objemam, M.« Spodaj: »Ljubljana, februar 1946.«

»Februar?«

»Ja, februar. Mama je bila takrat ... kmalu potem se je poročila. In poleti rodila Milana.«

Sestri sta se spet spogledali in tišina somraka je zadobila pomen.

Tamara Vasić

Boginja in bojevnik

Boginja

Severni sij me vabi
med tisočera jezera,
kjer domuje moja duša
V snegu in mrazu
iščem bojevnika iz preteklosti,
ki je zasidral mojo ljubezen v svojem srcu.

Slišim zvoke
domače moji duši
in poletim svoji usodi nasproti.

Bojevnik

Že davno je, odkar sem odšel v boj.
Obdan s krvavo slavo stoletij
sem se slepil, da več ne obstajaš,
a tvoj klic odmeva v tihi noči.

Nenadoma so se izbrisane poti
ponovno izrisale v obliki krvi
in zadihal sem v novi luči,
ki jo nosiš s seboj v imenu ljubezni.

Boginja

Ne glede na to, kako daleč sem,
sem blizu tebe,
čutim tvojo toplino okoli sebe,
nežna krila, ki božajo mojo dušo,
in zlato svetlobo, ki me prežema.

Hrpenenje si zapolnil z radostjo,
srce bije v tonih veličastne simfonije
in moja duša napolnjena z ljubeznijo
pošilja nasmeh drugim dušam.

Poljub pošiljam v daljavo,
dotik nebes me je prevzel,
zadiham globoko in zajamem še en vdih,
potapljam se v zlato svetlobo.

(Društvo 2000, Ljubljana 2012)

Jadranka Cergol

Povejmo na glas

Govor na Prešernovi proslavi Društva slovenskih izobražencev 11. februarja 2013

Spoštovano občinstvo, zbrano v Peterlinovi dvorani, lepo pozdravljeno!

Od dneva, ko so mi organizatorji predlagali, da bi spregovorila na današnjem slovesnem večeru, sem se večkrat zamislila nad tem, kaj bi vam lahko pravzaprav jaz povedala: ali naj govorim kot žena in mati dveh otrok, kot raziskovalka in predavateljica na koprski univerzi, kot skavtska voditeljica ali kot Slovenka, ki živi v Italiji in ki čuti to našo skupnost za svojo.

Odločila sem se, da ne bom govorila v nobeni od teh vlog, a obenem prav z vidika vseh, ki so mi bile dane in ki jih danes, na tem našem koščku slovenske zemlje, živim. Ko sem tako nekega dne listala po dnevniku v iskanju kake inspiracije, so me obdajali zelo različni občutki: najprej sem namreč brala o tolpi mladoletnikov, ki je kradla po mestu, napadala in se nesramno vedla do starejših oseb, do oseb s psihičnimi težavami in do mamic z otroki. Občutek res ni bil prijeten. K sreči pa me je potem razveselilo branje nekaterih literarnih in pesniških odlomkov na mladinski strani dnevnika. Lepo je bilo brati, kako mladi razmišljajo o kulturi, se vanjo poglobijo, kako pišejo in ustvarjajo v lepem slovenskem jeziku, kakšne lepe in globoke misli izražajo. V naših mladih je res velik potencial, ki se ga vsi verjetno ne zavedamo. Mnogi nad mladimi tarnajo, se pritožujejo, da so apatični, brez volje do dela, sebični, a jaz osebno verjamem, ker sem z mladimi v stiku, da so mladi še vedno zelo energični, polni volje do dela in ustvarjanja, do življenja. Verjetno jih ne zanimajo vsi dogodki, srečanja, predavanja, ki zanimajo starejšo generacijo, imajo druge interese, kar pa še ne pomeni, da jih nimajo. Prav tako verjamem, da je med nami veliko mladih družin, ki vlagajo svoj čas in energijo v dobro vzgojo svojih otrok. Ni res, da mladi starši skrbijo samo za svojo kariero in denar; veliko staršev se raje odloči, da se bodo začasno odpovedali svoji karieri in gmotnim dobrinam, in raje preživljajo čas s svojimi otroki, jih vzgajajo, z njimi rasejo in zanje predstavljajo potrebno oporo za vstop v življenje.

V tej dvorani smo se verjetno zbrali ljudje, ki lahko zelo različno mislimo, čutimo in doživljamo ta svet. Gotovo pa nosimo v sebi neko vrednoto, ki je

nam vsem skupna, in sicer vrednoto slovenskega jezika in kulture, ki jo Slovenci v Italiji čutimo še posebno blizu, glede na to, da jo živimo izven meja slovenske države v večinskem italijanskem okolju. V zvezi s tem se mi poraja vprašanje, kaj pravzaprav narediti, da ne bi naša skupnost postala in ostala samo folklorna okostenela skupnost, ki se opira na nekatere trdne tradicije. Smo namreč v mesecu februarju, ko slučajno Praznik slovenske kulture med drugim sovpada s praznovanjem pusta. In dobro vemo: ves mesec bodo Prešernove proslave, v soboto smo se verjetno v veliki meri udeležili kraškega spreveda na Opčinah, po tem bodo sledila srečanja za Dan žena, nato praznovanja ob Dnevu osvoboditve, Prvi maj in majenca, poletne šagre in osmice itd. Vse lepo in prav. Naša skupnost namreč to potrebuje, ker potrebuje proslave in dogodke, na katerih se ljudje srečujejo, med sabo pogovarjajo, gradijo odnose, govorijo v slovenskem jeziku in gojijo slovensko kulturo. Pa vendar. A se vam ne morda poraja kak dvom, da je iz leta v leto vedno isto? Da se iz leta v leto ritem ponavlja? Pri tem bi si rada sposodila misli mlajšega prijatelja Petra Verča, ki je na svojem blogu napisal: »Saj ne trdimo, da bi bilo treba ukiniti Prešernove proslave, pozabiti na fašistično gorje in zatreti Kraški pust. Ampak skupnost, ki živi zgolj od folklornih prireditev in spominskih proslav, bo prej ali slej izgubila smisel za današnji čas. Zato bi bilo bolj spodbudno, ko bi ljudje pustovali in prirejali Prešernove proslave predvsem iz želje po ustvarjalnosti, in ne le zaradi negovanja tradicije. Morda bi bilo treba poskriti stenske koledarje. Ali pa jih kar ukiniti s pretvezo, da je treba varčevati. To bi bilo za Slovence v Italiji koristno. Brez datumov in obletnic bi morda ustvarili tudi nekaj netradicionalnega. V najboljšem primeru celo inovativnega.«

Tudi moja želja bi bila, da bi bile Prešernove proslave in druge pobude za druženje in srečevanje priložnost, da nekaj novega ustvarimo, da nekaj novega zapišemo, preberemo, naslikamo, ne pa, da bi vse to, kar delamo, delali iz golega čuta dolžnosti, ker moramo nekaj ohraniti, ker moramo ohraniti postojanko tam, kjer je, drugače bomo izumrli. Mladi ne bodo izbrali slovenskega športnega društva samo zato, ker

je slovensko; prav tako se ne bodo udeležili nekega srečanja samo zato, ker je to nujno potrebno; brez težav bodo raje zahajali tudi v italijansko športno društvo, če jim bo to bližje ali če bo ponujalo nekaj, česar slovenska društva ne ponujajo. Prav tako bo lahko kdo izbral tudi italijansko višjo srednjo šolo, če bo ta šola ponudila vsebine, ki jih slovenska ne ponuja. Zato bi rada poudarila misel, da je žal končal čas, ko so ljudje delali »za narodov blagor«. Začel pa se je čas »za moj blagor« ali bi lahko rekli, »za naš blagor«. Tako je, »za naš blagor« pa ja! Tako kot je pred mano na letošnji Dragi mladih že poudaril Andrej Černic, bodo mladi za naše delovanje še naprej skrbeli, in to še vedno zelo zagrizeno, če bodo mislili, da je določeno srečanje, določeno društvo kvalitetno, predvsem pa, če bodo od tistega srečanja kaj odnesli. Mladi bodo prišli na predavanje, če jih bo vsebina predavanja pritegnila; mladi bodo sodelovali pri pripravi vaškega praznika, če bodo od tega imeli zadoščenje; predvsem, če se bodo v tej družbi dobro počutili, če se bodo počutili sprejete in koristne.

Že Aristotel je poudarjal, da je človek socialno bitje, ki potrebuje ljudi okoli sebe. Vsi mi potrebujemo nekoga okoli sebe, »nekoga moramo imeti radi«, če parafraziramo Minattija. Če izhajamo torej iz prepričanja, da bomo vsi mi radi delovali v naših krogih in še naprej gradili našo skupnost, naj se torej zavedamo, da se moramo v tej skupnosti počutiti dobro, počutiti se koristne, sprejete, poslušane. To pa lahko dosežemo s preprostimi koraki, kot je npr. ta, da v naših krogih gradimo dobre, lepe, pristne, pristrčne odnose: vsak izmed nas lahko drugemu podari to, čemur pravimo *srečna kultura*, ki bi jo imenovali tudi tisti *summum bonum*, za katerim stremi človeška rasa že od vekomaj. Ena izmed misli, ki so bile zapisane na mladinski prilogi, je bila ta, da je kultura to, kar nas bogati, kar nas naredi ljudi. Kultura je torej lahko tudi gradnja dobrih odnosov med nami, saj so dobri odnosi, ki jih medsebojno gradimo, pravzaprav temelj za vsako kulturo. William Glasser, ameriški psihater, avtor teorije izbire, pravi, da so slabi odnosi z ljudmi, ki nas obdajajo, pravzaprav vir večine sodobnih psihičnih težav. Odnosi so temeljna potreba vsakega človeka, ker vsak izmed nas potrebuje drug drugega. Medsebojne odnose pa moramo graditi, vzdrževati in negovati predvsem s spoštovanjem, poslušanjem, z iskrenostjo, odkritostjo.

Jadranka Cergol na Prešernovi proslavi.

Vsakdo v življenju pripada številnim, med seboj zelo različnim skupinam: pripadamo družini, čutimo pripadnost krogu prijateljev, lojalni smo raznim interesnim skupinam, relativno velik del pripadnosti zahteva služba oziroma poklic, ki ga opravljamo, in ne nazadnje smo mi, tukaj zbrani, člani širše skupnosti Slovencev v Italiji. Graditi dobre odnose znotraj teh skupnosti pa ne pomeni, da moramo vsi med seboj soglašati, nujno je, da v dobrih odnosih pride tudi do konfliktov. Nenapisano pravilo pravi, da je stopnja konfliktnosti sorazmerna z intenzivnostjo odnosov: intenzivnejši so odnosi, tem višja je stopnja konfliktnosti. Z drugimi besedami, prav intenzivnost konfliktov, v katere smo vpeti, je znamenje, kako globoko se v odnosih dotikamo drugih in kako intenzivno negujemo odnose z ljudmi, ki so nam dani na življenjski poti. Ključno vprašanje torej ni, kako doseči »mir« oziroma kako se izogniti konfliktom, temveč, kako se usposobiti in živeti konfliktne situacije tako, da bodo postajale za nas vir pozitivne motivacije. Majhnih in pogostih konfliktov se torej ni treba bati in se jim tudi ne izogibati, ker gradijo odnos in pomagajo rešiti toliko, kolikor zmoremo v tistem trenutku prenesti. V življenje vnašajo dinamiko in svežino.

Zato je moje zaključno sporočilo ravno to: ne bojmo se konfliktov med nami, povejmo na glas, kar mislimo, vsak naj jasno izrazi svoje želje in svoje potrebe, potem pa skupaj sedimo in se pogovarjamo. Če bomo znali graditi dobre odnose še najprej v naših družinah, nato v šolah, v društvih, krogih, organizacijah, morda nam ne bo treba brati o tolpi mladoletnikov, ki kradejo, tepejo in žalijo ljudi okoli sebe. Prav tako se bodo z iskrenimi odnosi tudi ljudje v našem okolju dobro počutili in ga še naprej soustvarjali. Na tak način bomo sicer ostali zvesti Trubarjevemu sporočilu »stati inu obstati«, a ga bomo lahko še nadgradili, tako da se bomo še naprej razvijali in zakaj ne, tudi mi sami obogatili slovensko kulturo pri nas in v Sloveniji, kateri lahko doprinesemo marsikaj, od naše vedrine, mediteranskosti, odprtosti, medkulturnosti do naših vrednot spoštovanja in poslušanja bližnjega, navezanosti na lepo domačo slovensko besedo, ljubezni do naše zemlje in teritorija, vrednote, ki smo jih, jih še in jih bomo stalno gojili v naši razvejani civilni družbi.

Irena Žerjal

Peta Avenija in smrtne zagate (ali »marmelada newyorških kolačev« - 11. del)

Ne, prvi protest ni zalegel, pač pa je povezal v strnjeno množico na stranke, grupe, klike in korporacije zelo raztrgani slovenski narod. Ne da bi se vojaško ali politično organizirali, so naenkrat bili vsi ali skoraj vsi složni glede upora proti grožnjam vojaške diktature z juga.

Strastno, skoraj manijaško prebiram časnike, diskutiram z drugače mislečimi, ki jih živahno dogajanje v Sloveniji čudi, ob razlagi, kaj je lahko izraz »slovenska pomlad« pa se veselijo »novosti«, kot bi bil Trst od Slovenije in Jugovine oddaljen najmanj za dva oceana. Z Evico veliko telefonirava, prevajava članke z novimi vestmi iz slovenščine v italijanščino, razlagava tukajšnjim neslovenskim književnikom, kako je vodilni forum za slovensko pomlad v Pisateljskem društvu in ne kje na kakšni politični šoli.

»Vse moramo rešiti po miroljubni poti. To, da se Slovenci ne smemo naivno vplesti v vojne, ki bodo kot kuga drvele od Kosova proti Hrvaški in še do slovenskih meja, mora biti eno od glavnih načel osamosvojitve. Smo v srednji Evropi, imamo že desetletja izurjene politične šole, nešteto diplomatov po prvem, drugem in zlasti tretjem svetu, kot pravijo politiki svetovom izobilja, dela in revščine.

Vedela sem, da sva z Evico druga drugo bodrili, a službene dolžnosti z izpitnimi komisijami, raznimi anketami, rekonstrukcijo šolske knjižnice, zlasti pa mature so naju spet uklenile v običajno šolsko sfero. Z zadovoljstvom pa sem si čestitala, da sem Evico odmaknila od nevarnih »domačih« spopadov z mogočnimi vplivneži v njenem nekoč slovenskem mestnemu predelu.

Iz Ljubljane in drugih mest sem na lepem dobila pisma, celo častitljive pisateljice so se oglašale. Samo pismeno. Pošta je delovala, telefonski pogovori z nekdanjimi sotrudniki študentskih listov na univerzi pa so bili onemogočeni.

»Nič telefonad,« je rekla Evica, »pa si bomo pismeno odkrivali sodobni globus!«

»Jasno je, da se v takih časih zgrinjajo na ozemlje bodoče pomladi politologi, varstvene službe, vohuni, poročevalci, opazovalci, nekdanji in negotovi begunci...«

»Če se stvari obrnejo narobe, bom šla znova tiho na manifestacije.«

»Upala sem, da greva tudi na kopanje...«

»Če bo huda vročina, me bo kar zvalilo...«

»Huda vročina bo! Zlasti na kontinentu, to je v središču politike – v Ljubljani, kajpada. Verjemi, da bodo mnogo mlajši od tebe priborili Sloveniji samostojnost. Ti pa boš zbolela, če si ne nabereš novih moči...«

»A tako...« sem redkobesedna.

»Če si prosta štiriindvajset ur na dan, se lahko pojaviš na manifestacijah, ako te sploh rabijo, mimogrede pa zaplavaš tudi v tržaškem ali miljskem zalivu.«

»Kako moreš reči, da me nekdanji in sedanji univerzitetni prijatelji ne rabijo?!«

»Rekla sem 'morda'. Sicer pa so sedaj tako enotni, da bodo zmagali. Enotnost je pol zmage. Spomni se Martina Krpana na Dunaju. Vsi so bili za njegovo zmago. Tudi zato je bil zmagovalec! Umazane spletke za dosego oblasti so si v različnih zgodovinskih obdobjih kar podobne. Slovenci bodo kot enotni korpus zmagali, se osamosvojili, potem pa se bodo vrstile od oblastiželjnosti obsedene osebe. To je moja teorija, rezultat proučevanja kar več kot stotih situacij na raznih področjih. Čeprav se ne zdi verjetno, smo po naravi podobni Poljakom. Ko si zmagovalci oddahnejo od najhujših bojov, se začneja prepir...«

Evica kar ognjevitost razlaga potek zgodovine:

»Ali pa se pišejo zelo debele zgodovinske knjige. Tam tebe ne bo! Vsaj polovica resničnih žrtvovanj je zaman. V nebo, to je na zgodovinsko pomembne strani, bodo izvoljeni morda prav tisti, ki so zdaj prihuljeni po svojih poslih.«

»Kdo pravi, da hočem priti v zgodovinske knjige?«

»Bilo bi pravično! V teh mesecih je prehod tvegan... če zmaga vojaška diktatura, bo pač meja zaprta, kot je bila po drugi svetovni vojni!«

»Ali so vsi ti argumenti samo tvoji ali te je kdo nagovoril, da se ne bi udeleževala pri stvarih, v katere verjamem?«

»Kako?«

Ker sva sredi zeber na prehodu za pešce, na semaforju pa je prižgana oranžna barva, obmolknava in skočiva sočasno na pločnik, tako da je agresivni motorist užaljen in zabrni na drugi strani črte, kot bi mu bilo žal, da ni povozil dveh starih deklet. Z Evico sva najprej pretreseni, potem pa prasneva v zdravilni smeh, se objameva in zagotovo bi od naju zadonela pesem, če bi bili kje na planinah.

(se nadaljuje)

Peter Merkuš

Moje življenje v Nemčiji

XL. Drugič v Moskvi

Vsakdo od nas je verjetno prej ali slej v šoli slišal govoriti o zemeljskem magnetnem polju. Pod njegovim vplivom se namreč igla kompasa usmerja vedno proti severu. Poznamo ga že 3000 let, vendar še vedno nimamo stodstotno zanesljive razlage za njegov izvor in nastanek. Širom sveta so fiziki preučevali in še vedno raziskujejo ta posebni fenomen. Ugotovili so na primer, da jakost magnetnega polja ni enakomerno porazdeljena po vsej zemeljski obli. In pa, da je na območju mesta Magnitogorsk zelo izrazita.

Že samo ime nam pove, da se mesto nahaja na magnetski gori v Južnem Uralu na obeh bregovih reke Ural, ki sicer loči industrijski del od bivanjskih predelov, a splošno zdravstveno stanje prebivalcev ni ravno najboljše. Tam so namreč najbogatejša ležišča železne rude na svetu, preko 25 tisoč milijonov ton! Zaradi

tega so leta 1929 ustanovili mesto, ki ima danes več kot 400.000 prebivalcev in močno železarsko industrijo.

Tudi o tem je bil govor – poleg vsega drugega – med diskusijo in pogajanji, ki smo jih imeli večja skupina Siemensovih in sovjetskih inženirjev, ko sem bil drugič na službenem potovanju v Moskvi. Mimogrede sem na primer zvedel, da so kozmonavti imeli dokajšnje probleme z nekaterimi aparati, ki so „ponoreli“, ko so leteli nad magnitogorskim področjem.

Do uvodnega srečanja med obema delegacijama je prišlo v praznično okrašeni dvorani. Napovedali so program, se pravi, o katerih specifičnih problemih se bo kdo s kom pogovarjal.

V naši delegaciji je bil tudi inženir Müller, Volksdeutscher, se pravi pripadnik nemške manjšine v Sovjetski zvezi, ki se je kot tak smel kako leto prej izseliti skupaj z družino z uradnim dovoljenjem – in je postal moj kolega. Vedel sem, da je bil svoj čas zaposlen v električni centrali v kazahstanskem Almatiju. „Konec štedesetih let,“ mi je pripovedoval, „nam je bilo večkrat zaukazano, da moramo na ogromnem področju znižati napetost do ničle. Razumeli smo, da se pripravlja vesoljski podvig. Zato je bilo neobhodno potrebno eliminirati vsakršno tveganje tako za rakete kot tudi za kozmonavte, če bi iz kakršnegakoli vzroka zadeli z vesoljsko ladjo v električno linijo visoke napetosti.“

Ob zaključku uradnega dela smo si nazdravili ter se še nekaj časa tam zadržali. V primernem trenutku mi kolega Müller zaupa, da je med ruskimi inženirji tudi njegov nekdanji dragi kolega Romanoff, ki je očitno v službi napredoval, če je zdaj v Moskvi in ne več v Almatiju. Do tistega trenutka sta se bila oba obnašala tako, kot da se sploh ne poznata, zato da ne bi nikomur povzročala nevšečnosti. A tako rad bi ga na štiri oči pozdravil ...

Romanoff je bil ruski specialist za zaščite. Sam bi mu bil rad podaril digitalni žepni računalnik, a ni

Spomenik v čast »osvajalcem vesolja« s televizijskim stolpom v ozadju.

sem vedel, kako naj to storim, zato da ne bi izzval pozornosti ostalih prisotnih. „Enostavno,“ mi prišepne Müller, „z aktovko v roki ga počasi potisneš v kot, s čimer mu daš razumeti, da imaš nekaj zanj.“ Rečeno, storjeno. Komaj sva bila v kotu, je inženir Romanoff odprl svojo aktovko in jaz sem spustil noter računalnik.

Kmalu za tem me inženir Müller usmerja proti hodniku, kjer je na desnem koncu že čakal Romanoff. Zmenila sva se, da bom jaz ostal pri vratih in pazil, da se nihče ne približa, ter ga akustično opozoril v primeru nevarnosti. Ni dolgo trajalo, ko se Müller vrne v dvorano in se pomeša med ostale. Po daljšem premoru se spet prikaže tudi Romanoff. Iz vedrega izraza na njunem obrazu sem razbral, da je podvig uspel. Malo kasneje smo se zadovoljni razšli v pričakovanju nadaljnjih razgovorov naslednjega dne. Tako na eni kot na drugi strani je bil eden gotovo bolj zadovoljen kot vsi drugi.

Naša delegacija je bila nastanjena v hotelu Kozmos, ki je s svojimi tri tisoč posteljami drugi največji v Moskvi po hotelu Rosija, ki ima dvakrat toliko postelj.

Iz hotela ima gost enkrat razgled nad mestom. Le tristo metrov daleč se dviga proti nebu svojevrstna zgradba, s katere vrha se zdi, da bo vsak čas poletela v vesolje raketa. Je namreč megaspomenik v čast „osvajalcem vesolja“ v Drevoredu kozmonavtov, ki so ga slavnostno odprli aprila 1981 ob dvajsetletnici Gagarinovega poleta. V spodnjem delu je urejen muzej, kjer so na ogled modeli raket in nekateri osebni predmeti kozmonavtov in astronautskih konstruktorjev pa še numizmatični in filatelistični eksponati.

Še dvesto metrov za njim se pa razprostira ogromen park s

Lesena pojoča družinska skupnost z Vseruskega razstavišča.

stotimi paviljoni, kjer so od leta 1939 do perestrojke prikazovali dosežke narodov Sovjetske zveze in socializma. Poslej so številne paviljone spraznili ter jih spremenili v prodajalne hale. Na Silvestrovo leta 1985 smo cela družina pričakali novo leto v Moskvi. Med drugim nam je uspelo obiskati tudi ta park in si ogledati nekatere razstavne paviljone. Izmed vseh eksponatov nam je pa ostala v neizbrisnem spominu mala plastika iz lesa, ki upodablja celotno družinsko skupnost od najmlajšega otročka do betežnega dedka. Široko odprta usta sugerirajo, da vsi skupaj vneto pojejo kakšno narodno pesem. A glavni efekt je v tem, da so bili vsi brez zob. Le dedek ima en sam zob!

Ob vrnitvi smo našli tudi v Erlangenu prave zimske raz-

mere, podobno kot leta 1963, ko smo doživeli najhujšo zimo, kar jih pomnimo, in kot je razvidno iz priložene fotografije. Le temperatura ni mogla konkurirati s petindvajsetimi stopinjami pod ničlo, ki so v Moskvi vladale na prostem vse dni našega obiska, medtem ko smo v hotelu naravnost trpeli zaradi neznosne toplote: do 30 stopinj nad ničlo. Grelcev seveda ni bilo mogoče regulirati, okna ne pripreti, ker je bilo vse zamrznjeno. Šele naslednjega dne nam je uspelo sredi dneva nekoliko odpreti okno, zato da se soba prezrači in da smo bolje spali.

(se nadaljuje)

Zimska idila v erlangenskem mestnem parku januarja 1963.

Mojca Širok

Pravičnik Ciril Kotnik stopa v naš zgodovinski spomin

Lik slovenskega diplomata, človekoljuba Cirila Kotnika (1895-1948), o katerem je prvi obširno pisal Ivo Jevnikar leta 1996 za našo Mladiko, zadnja leta končno dobiva svoje mesto v slovenskem zgodovinskem spominu. Na pobudo slovenskega veleposlanika v Italiji Iztoka Mirošiča bodo v Rimu v prihodnjih mesecih Kotniku posvetili spominsko tablo, stekel pa je tudi postopek, da bi ga v Izraelu razglasili za »pravičnika med narodi«. Za to se zavzema tudi italijansko pravosodno ministrstvo.

Dopisnica RTV Slovenija v Rimu Mojca Širok je Kotniku 19. novembra lani posvetila zelo skrbno zasnovan prispevek za televizijsko oddajo Teden. Kljub časovnim omejitvam, ki jih nalaga oddaja, je zanj pridobila dragoceno slikovno gradivo in pričevanja, saj so pri njem sodelovali Kotnikova hčerka Dara Kotnik vd. Mancini, Kotnikov vnuk Walter Veltroni, veleposlanik Iztok Mirošič, časnikar Ivo Jevnikar in predsednik Zgodovinskega muzeja osvoboditve v Ul. Tasso v Rimu Antonio Parisella.

Zaradi njegove zanimivosti smo Širokovo zaprosili za intervju z znanim italijanskim politikom Veltronijem, saj je bil v oddaji le delno uporabljen, tako da ga lahko tu v celoti objavljamo skupno z njeno spremno besedo.

Dan po mednarodnem dnevu spominjanja na žrtve holokavsta pa sta 28. januarja letos Študijski center za narodno spravo in Svetovni slovenski kongres posvetila Kotniku okroglo mizo v Ljubljani. Po uvodnih nastopih direktorice Centra Andreje Valič Zver in vodje Sektorja za človekove pravice pri Ministrstvu za zunanje zadeve veleposlanika Jerneja Videtiča je pobudnik okrogle mize zgodovinar Renato Podbersič ml. spregovoril o Dnevu spominjanja, o »pravičnikih med narodi«, ki jim Judje izkazujejo hvaležnost, ker so jih reševali med holokavstom, in o slovenskih pravičnikih. O Kotniku je spregovoril Ivo Jevnikar. Upokojeni diplomat Ivan Martelanc, ki je po Sloveniji in Evropi spodbudil postavitev nešteti obelježij znanim in pozabljenim zaslužnim rojakom ter si veliko prizadeva tudi za javno priznanje Cirilu Kotniku, je spregovoril o teh pobudah in predlagal tudi restavriranje pokopališke kapelice v Aquili, kjer v ženini družinski grobnici počiva Kotnik. Predvajali so tudi prej omenjeno oddajo Mojce Širok.

ij

Walter Veltroni o svojem dedu Cirilu Kotniku

Ciril Kotnik, za družino in prijatelje Čiro, je bil med drugo svetovno vojno diplomatski uradnik na veleposlaništvu Kraljevine Jugoslavije v Rimu in Vatikanu. Tvegala je življenje, da je pomagal ljudem, ki so se skrivali pred fašisti in nacisti: jugoslovanskim in zavezniškimi vojnimi ujetnikom, ki so bežali iz taborišč razpadle fašistične Italije, Judom, ki jim je grozila nacistična deportacija, po koncu vojne pa izseljencem, ki so bežali iz Titove Jugoslavije. Imel je stike z italijanskim odporiškim gibanjem in jugoslovansko vlado v izgnanstvu. Umrli je leta 1948, star komaj 52 let, za posledicami mučenja v gestapovskem zaporu v ulici Tasso v Rimu. Po vojni je njegovo ime zdrsnilo v pozabo in šele danes se Slovenija in njegova druga domovina Italija pripravljata, da počastita spomin nanj. Judovska skupnost mu je

Walter Veltroni.

Mojca Širok (levo) in Ciril Kotnik v rimskih letih (desno).

sedem let po smrti podelila odlikovanje, zdaj pa je v teku postopek, da Kotnik svoje mesto dobi med pravičniki narodov v izraelskem muzeju Yad Vashem; na pobudo Slovenije mu bo spominsko obeležje v Rimu postavila tudi rimska občina.

Njegov vnuk Walter Veltroni, eden najvidnejših italijanskih politikov, je o družinskih spominih na deda spregovoril za Televizijo Slovenija.

➤ **Gospod Veltroni, rodili ste se leta 1955, sedem let po smrti svojega deda. Kaj veste o njem?**

☞ Že kot otrok sem izvedel zanj, vedel sem za tega pomembnega deda, ki so ga mučili nacisti in ki je, potem ko so ga izpustili iz zavora, fizično uničen zaradi mučenja, izgubil življenje. Vedel sem, da je bil diplomatski predstavnik kraljevine Jugoslavije, da je doma skrival ljudi, bodisi Jude, bodisi vojaške, ki so bežali pred okupatorjem. Da ga je neki Italijan izdal za pet tisoč lir. Spominjam se slaščičarne v četrti Salaria v Rimu, v katero nismo nikoli smeli vstopiti, ker se je govorilo, da je lastnik prijavil mojega deda. Mama nam zato nikoli ni dovolila vanjo.

➤ **Prijeli so ga 28. oktobra 1944, ravno ko je k njemu prihajal Settimio Sorani, član judovske organizacije Delasem, s pozivom, ki naj bi ga Kotnik odnesel papežu. V pismu Judje papeža prosijo za pomoč in zaščito pred nemškimi preganjanjem.**

☞ Tako je. Prišel je ravno v trenutku, ko so mojega deda odpeljali. Sorani je to opisal v svoji knjigi, v kateri je tudi poudaril zavzetost mojega deda za pomoč Judom. Veliko naključje, da sta se tako križala. Piše, da je prihajal po ulici Salaria, ko je zagledal več avtomobilov, v enega so strpali mojega deda.

➤ **Po nekaterih virih naj bi takrat aretirali vso družino.**

☞ Aretirali so še njegovo ženo, torej mojo babico, in mama mi je pripovedovala, da so jo zaprli v celico zraven tiste, v katero so vrgli deda, tako da je slišala njegovo kričanje, medtem ko so ga mučili. Moja

babica, ki je bila fantastična ženska, zelo drobna po postavi, je vse to prenesla in tudi ona ni ničesar izdala. Pripovedovali so mi, da se je, potem ko se je vrnila domov, pretvarjala, da je izgubila um. Vedela je namreč, da so v stanovanju prisluškovalne naprave. Zato se je naredila noro in stanovanje zapustila, šla je živet k prijateljem, domov se je vrnila šele veliko pozneje. Moja teta, ki je imela takrat le kakšnih sedem, osem let, in moja mama sta bili pri prijateljih.

➤ **Kaj sta vam babica in mama pripovedovali o dedu? Kakšen človek je bil?**

☞ Bil je, kot rečemo, »un uomo tutto d'un pezzo«, pokončen človek. Imel je zelo trdna načela. Našel sem pismo, ki ga je napisal v zaporu v ulici Tasso, zelo lepo in pretresljivo pismo, v katerem ga zelo skrbi za mojo babico, saj ni vedel, kaj se je zgodilo z njo. Bil je človek s strogimi moralnimi načeli, človek, za katerega so spoštovanje, čast in dana beseda veliko pomenili. Mučili so ga, a kljub temu ni izdal svojih stikov, svoje mreže.

➤ **Ampak zakaj se je tako izpostavil? Navsezadnje je bil uslužbenec veleposlaništva, lahko bi bil povsem varen.**

☞ Ker so trenutki v zgodovini, ko se človek mora odzvati, ko se nekateri ljudje znajo upreti nevarnosti. Na srečo je bilo tako v vseh diktaturah, tujih okupacijah, vedno so se našli ljudje, ki so znali reči ne. Za to so tudi plačali, a zaradi takih ljudi imamo danes svobodo, ki smo jo takrat izgubili.

➤ **Izkušnja vašega deda je bila tudi zelo grenka, ne le zanj, pač pa za vso družino. Ne glede na vse,**

kar je bil storil, je bil po vojni pozabljen. Kako si to razlagate?

☞ Veste, bil je tujec v Italiji. Zato kakšnega avtomatskega postopka, ki bi se bil zgodil, če bi bil Italijan, ni bilo. V družini na to preprosto ni nihče pomislil, čeprav smo bili vsi vedno izjemno ponosni nanj. Zdaj smo vsi zelo vznemirjeni, ker se je spomin nanj obudil. O vseh novicah v zvezi s postopki skrbno obveščam svojo teto, ki živi v Kanadi, in ona obvešča naju z bratom. Za nas je to velik trenutek ponosa, da smo po vseh teh letih spet lahko sestavili njegovo zgodbo in človeku vrnili njegovo veličino.

☛ Vaša babica je živela še dolgo po vojni. Kakšni so bili njeni spomini na moža, na njegovo prezgodnjo smrt? Vam je pripovedovala o tem?

☞ Ne. In to razumem, ker sem podobne primere srečal, ko sem bil župan Rima in smo z rimskimi dijaki hodili v Auschwitz. Spoznal sem primer dveh nekdanjih internirancev, ki sta se poročila, a nista nikoli spregovorila ne o internaciji ne o svojih družinah. Kot Primo Levi, kajne? Gre za potlačitev bolečine in moja babica je res težko govorila o tem. Imel sem občutek, vsakič ko smo se dotaknili te teme, da ji povzroča takšno bolečino, da se je potem raje nismo lotevali. Bila je zelo zadržana ženska, povedala nam je sicer, kdo je bil naš ded, dala nam je osnovne informacije o tem, kar je doživel, a je o tem govorila z veliko težavo. Zato si ni nihče drznil, da bi v njej obujal bolečino.

☛ Vam je povedala, kako sta se spoznala?

☞ Bila je velika ljubezen, to sem razumel. Ona je bila iz L'Aquile, njena družina je od tam. Bila je zelo majhna, moj ded pa zelo visok, imponanten mož, tako kot so Slovenci, in bila sta zelo povezana, zapor pa je njuno zvezo le še utrdil. Zgodba družine Kotnik je tudi sicer zaznamovana z mnogimi prezigodnjimi smrtmi. Moja mama in teta sta imeli sestro, ki je zgodaj umrla. To je zgodba družine, ki je veliko trpela. In moja babica je bila tako drobna, a tako duhovita in simpatična, da ni nihče hotel vrtati v njene rane.

☛ Kaj pa vaša mama? Bila je precej starejša od vaše tete, tako da je imela verjetno več neposrednih spominov na očeta.

☞ Bila je zelo navezana na mojega očeta in tudi zanjo velja isto kot za babico, saj je tudi sama veliko pretrpela. Moj oče je umrl, ko je imela 33 let, v sedmih letih je izgubila očeta in moža, ostala je sama z dvema majhnima otrokoma, jaz sem rojen leta 1955, moj brat je šest let starejši, najin oče pa je umrl leta 1956. Šla je v službo, preselili smo se, skratka, doživeli smo vse, kar ljudje običajno doživijo v takih primerih. Bal sem se jo spraševati o očetu. Do deda pa je imela skoraj epski odnos. Neznansko je bila ponosna nanj. Spomnim se, kako mi je pripovedovala, da je bil tako močan, da je telefonski imenik lahko prelomil z rokami. Ko so ga izpustili iz zapo-

ra, ga je komaj prepoznala, tako je bil spremenjen.

☛ Bili ste pomemben funkcionar nekdanje Komunistične partije Italije. Eden izmed razlogov, zaradi katerih je povojna Jugoslavija zanemarila spomin na vašega deda, je bilo njegovo nasprotovanje Titovemu režimu. Ste to vedeli? Kako ste si to razložili?

☞ Da je imel prav on. Poglejte, komunistični partiji sem se pridružil v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Prihajam iz demokratične, ne komunistične družine. Moja starša sta bila zagotovo levičarja, a tudi demokrata, in sinova sva bila vzgajana na demokratičen način. V hiši smo imeli časopise, kot so Paese sera, Casa mia. To so bila leta, ko je bilo povsem naravno, če si bil levičar. KPI sem se pridružil zaradi Enrica Berlinguerja. Zame je bil človek, ki je prelomil s Sovjetsko zvezo. Sovjetska zveza

Levo: Maria in Ciril Kotnik ter njun zet Vittorio Veltroni z ženo Ivanko Kotnik. Desno: s hčerko Daro

zagotovo ni bila moj model. Kot je široko znano, so bili moj kulturni model Združene države Amerike in Kennedyjevi. Komunistična partija Italije je bila tako široka stranka, da je v sebi združevala različne ljudi, tudi s takšnimi prepričanji, kot so moja, ali ljudi, kot je sedanji predsednik države Napolitano. Do držav, ki so uresničevale model socializma, sem čutil mešanico strahu in jeze. Razen leta 1973, ko sem z delegacijo Zveze komunistične mladine Italije odšel na svetovni mladinski festival v Berlin, nisem nikoli bil v kakšni socialistični državi, dokler ni na čelo Sovjetske zveze prišel Gorbačov. Prvič sem stopil na tla Sovjetske zveze, ko je tam vladal Gorbačov. In to ni bilo naključje.

➤ **Ste v stikih z družino Kotnik? S Slovenijo?**

☞ Z družino Kotnik ne. V Sloveniji sem bil nekajkrat, vendar vedno v okviru uradnih ali poluradnih obveznosti. Ampak vedno sem si želel, da bi znova stkal vezi. Tudi če gledam naju z bratom, je on fizično bolj Veltroni, jaz pa bolj Kotnik. Res bi me veselilo znova vzpostaviti stike, saj je bila to družina z veliko otroki in z veliko posebnimi zgodbami. Družina Kotnik je trpela pod nacizmom in pod komunizmom. Samemu sebi sem obljubil, da bom ob vsej tej pozornosti, ki zdaj velja mojemu dedu, znova poskusil najti stik.

➤ **Kako potekajo postopki za to, da vaš ded dobi mesto v izraelskem muzeju Yad Vashem?**

☞ Iz muzeja so italijansko vlado zaprosili za dokumentacijo. Mi smo dali, kar smo imeli, prav tako slovensko veleposlaništvo, kar je lahko zbralo, mislim, da je ta dokumentacija zdaj že v Izraelu, kjer

jo proučujejo. Slovenski veleposlanik v Italiji me je obvestil, da se tudi pogovori z rimsko občino o postavitvi spominske plošče mojemu dedu odvija, jo precej tekoče.

➤ **Za kakšno vrsto dokumentacije gre?**

☞ Dokumenti iz zapora v rimski ulici Tasso, njegova pisma iz zapora, zgodovinske knjige in spomini.

➤ **Vašega deda naj bi iz zapora v ulici Tasso osvobodili po posredovanju papeža Pija XII. Ali imate kakšne podatke o tem?**

☞ To je ena izmed hipotez, za katero pa nimamo nobenih dokazov.

➤ **Vam je žal, da niste o svojem dedu izvedeli več, ko bi še lahko?**

☞ Res, iskreno mi je žal, a te praznine v spominu sprejemem, saj bi to, da bi jih zapolnil, tistim, ki so že dovolj trpeli, prineslo novo bolečino.

➤ **Kaj bi si ga želeli vprašati, če bi imeli to možnost?**

☞ Predvsem bi rekel svoji mami, naj napiše zgodbo svoje družine. Zelo dobro je znala pisati. In če bi napisala zgodbo svoje družine, bi bil to pravi roman. Zakaj tega ni storila, če pa je sicer veliko pisala? Iz zadržanosti, spoštovanja. Tudi z mojo babico nista o tem nikoli govorili. Zaradi spoštovanja trpljenja drugih so v spominu nastale praznine, ki pa jih zdaj, na srečo, počasi in s pomočjo mnogih, zapolnjujemo.

Okrogla miza o Cirilu Kotniku v Ljubljani. Od leve: Ivan Martelanc, Ivo Jevnikar, Renato Podbersič ml. (foto Ivo Zajdela).

Lucia Podgornik

Izgubljeno otroštvo (6. del)

Nekega dne so nam rekli, da je vojne konec. Sledila je zasedba Trsta, o tistih slavnihi štiridesetih dneh (o katerih se še danes veliko govori) se ne spominjam skoraj nič, razen da je v zavodu vladalo živčno pričakovanje, kaj se lahko zgodi.

Mama, ki je redno prihajala na obisk, mi je pripovedovala, da razmere v mestu niso najboljše. Ne spominjam se, ali sem v tistem času hodila v šolo, v moji glavi je popolna tema.

Potem sem slišala govoriti o Američanih. Tudi v Hiši milosti se je marsikaj spremenilo, vzdušje je bilo vedrejše, tudi hrana se je izboljšala. Asistentke niso bile več tako živčne. Večkrat smo šle tudi ven. Tisto poletje smo se hodile kopat v Barkovlje, vedno v vrsti do delčka obale, ki jim danes pravimo Topolini, ta del je bil rezerviran samo za nas.

Američani so nas večkrat povabili na kosilo, na zabave, dajali so nam vstopnice za različne prireditve, dobivale smo darila, ki jih dotlej nismo poznale. Dobila sem družabno igro z mnogimi vprašanji in odgovori, danes je takih na tržišču veliko.

Jeseni se je ponovno začel pouk, moja mama je delala, sestra pa je bila še vedno v Gorici. Nekega dne je prišla v zavod in mi povedala, da bom zamenjala šolo, da se je že dogovorila z direktorico.

Zavezniška vojaška uprava je v Trstu odprla slovenske šole, družina, ki je lahko zdaj postala del slovenske manjšine, se je odločila, da jih bom obiskovala.

Bila sem zbegana, komaj sem se vključila v dosedanjo šolo, zdaj pa naj bi se zame vse spremenilo.

Direkcija zavoda je bila še bolj zbegana od mene, bilo jim je neprijetno priznati, da ena izmed njihovih učenk obiskuje slovensko šolo, vendar mi te pravice niso mogli kratiti. Učenke smo nosile črno ogrinjalo in po tem smo bile razpoznavne, zato je direkcija odločila, da taka ne bom

mogla hoditi v slovesko šolo. Tako so mi priskrbeli plašč, bil je rjave in temno rdeče barve, podobnega vzorca kot plet. Lep ali grd je obvaroval »italijansko«
Hiše milosti. Bila sem prva učenka, ki ji ni bilo treba nositi črnega ogrinjala.

Med moje probleme ni sodilo črno ogrinjalo, navadila sem se nanj, zaradi njega mi ni bilo neprijetno, obleka zame ni bila pomembna. Vsi so vedeli, da živim v zavodu, to sploh ni vplivalo na tiste, ki so želeli postati moji prijatelji. Vsi smo doživljali vojno, hiše so bile porušene, družine ločene, povsod je vladala revščina, očetje so umrli v vojni, matere so bile utrjene, ker so se morale boriti za preživetje. Zato ni bilo pomembno, kako sem bila oblečena, od kod sem, sicer pa sem prihajala iz zdravega okolja.

Vendar vse ni bilo tako lahko.

Zaradi takratnega načina življenja, nisem imela nobenega prepričanja niti poznavnja politike, Tito je bil zame strašilo. Pravzaprav nisem vedela niti, kdo je. Kje bi sploh lahko to izvedela? Tudi slovenski jezik mi je bil skoraj nepoznan, v slovenskem narečju sem malo govorila pri noni ali z mamo, v resnici pa nisem nikoli govorila slovensko. Sestra me je prepričevala, da je to pravi način, kako se naučiš, česar ne znaš, zadostuje malo prakse. Toda s kom bi lahko govorila? Z njo ne, ker je poučevala v Gorici. Z mamo tudi ne, ker je delala ... torej s kom? S tistimi iz zavoda?

Igra, darilo ameriških vojakov.

Ime, priimek in polje:

Ime:

Ime in priimek	Število točk	Priloga	Opombe
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

Izjava učitelja: ...
 Datum: 30. septembra 1946

ŠOLSKA OBLAST V JULJSKI
 BENEČJI POD ZAVEZNIŠKO VOJAŠKO UPRAVO
 12. KORBUS

SLOVENSKA NIŽJA SREDNJA ŠOLA

V Trstu

Šolsko leto 1946 - 1947 Število vpisanih

Razred drugi obdobje C

ŠOLSKO IZPRIČEVALO

Ime Podgornik (Podgornik) Lucija

Mat. - Mat. podgornik Antona in Vimond bova

rojena 2. 11. 1930 v kraju Trst (pokrajina Trst)

dan, izdano in leto 4. januarja 1947

Trst dne 4. januarja 1947

RAVNATELJ
L. the

RAVNATELJ
L. the

Šolsko spričevalo leta 1946 s podpisom direktorice zavoda Hiše milosti Pine Sigon (na spodnji sliki).

so mi pomagale oblikovati moj značaj. Naj bo za druge lep ali grd, zame je pomemben.

Nobena asistentka se nikoli ni potegnila zame, vedno sem se morala sama znajti. Toda prav zato sem v zavodu, kjer je bilo vse prepovedano, uživala največjo svobodo. V naslednjih tednih in mesecih sem se privadila novi šoli in novim sošolkam, sčasoma so postale moje najboljše prijateljice.

Tudi v zavodu so se razmere izboljšale; tiste, ki so bile že prej moje prijateljice, so mi ponovno izražale svoje prijateljstvo, ugotovile so, da se nisem spremenila, čeprav sem obiskovala slovensko šolo. In da nimam nobene zveze s politikom. Kar pa ni bilo tako dobro, je bil moj šolski uspeh. V šoli nisem ničesar razumela. Moja sestra je lahko govorila, da se bom sčasoma naučila, mogoče ... toda trenutno je moje spričevalo jokalo. Sama sem se počutila kot prava tepka.

Tisto šolsko leto je morala podpisati spričevalo direktorice zavoda Pina Sigon in to je bil za zavod pravi sunek v srce. Morala je, ker sem živela v zavodu. Tako sem med uspehi in neuspehi dokončala drugo nižjo. V tistem obdobju sem preživela več časa doma, kadar je bila mama doma, kot v zavodu.

Ker sem hodila v »neznano« šolo, sem imela veliko svobode.

Prosila sem mamo, da bi lahko zapustila zavod, toda rekla mi je, naj še malo počakam. Ko se bo moja sestra vrnila v Trst, se bom tudi jaz vrnila domov. In tako je tudi bilo.

KONČNO SEM ZAKORAKALA SKOZI TISTO OGROMNO VEŽO POLNO KIPOV IN STOPILA SKOZI TISTA OGROMNA VRATA ... ZA VEDNO!!!

PREDMETI	I. TRIMESTR		II. TRIMESTR		III. TRIMESTR končno ocenjeno	IZPITI	KONČNI USPEH IN OPOMBE
	prejeto	ostalo	prejeto	ostalo	Oscena		
italijanski jezik	gel	gel	gel	gel	gel	gel	Uspeška mora polegati popravni izpit iz slovenskine, zgodovine, geografije in angleščine.
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
latinski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
italijanski jezik	ost	ost	ost	ost	ost	ost	
matematika	ost	ost	ost	ost	ost	ost	

Izjava učitelja: ... da prihaja »tvoja« napred.
 Datum: 30. septembra 1946

V vzdušju tistega časa in kasneje se ni veliko spremenilo, izgubila sem še tiste maloštevilne prijateljice, s katerimi sem imela dober odnos. Vsi so se bali, kaj bo naredil Tito. Ker sem hodila v slovensko šolo, sem zaradi njihove nevednosti postala njihova sovražnica. Prav tako iz nevednosti so me vlekli za kite in vpili: »Tito, Tito!« Danes sem jim hvaležna, ker

Pustna zabava leta 1952. Na sredi za mizo sedita Lucia Podgornik in Majda Colja.

Mislím, da je pomembno, kako so tista leta vplivala na naše značaje. Daljše ali krajše bivanje v zavodu nas je naredilo boljše ali slabše? Nas je umirilo, naredilo bolj ubogljive, trše, jezne? Osebnó lahko trdim, da sem se popolnoma spremenila. Znotraj in zunaj. Ko sem prišla, sem bila vesela, radostna deklica, potem pa sem se spremenila v najstnico, kar je že samo po sebi problem, postala sem trmasta, trmoglava, vedno na preži, da me ne bi kdo odrinil in zasedel mesto v prvi vrsti.

Imela sem močan čút za prijateljstvo, ki sem ga iskala. Zavedala sem se, da je za marsikoga prijateljstvo samo beseda, da je podobna zastavici, ki jo trenutna korist obrača zdaj v eno smer zdaj v drugo, včasih je bilo koristno narediti eno, včasih nekaj drugega.

Nisem mogla prenašati laži in podtikanj med nami učenkami. Do asistentk pa nisem čutila nobene lojalnosti, še več, kadar sem lahko, sem včasih njim navkljub, posebno navkljub nekaterim, naredila tisto, kar mi je bolj koristilo.

Tudi ko sem se vrnila domov, se nista cedila med in mleko. Mama je postala veliko strožja, da bi šla ven, kadar sem si želela, ni bilo govora. Doma so veljala pravila, ki so bila proti mojemu pričakovanju zelo stroga. K sreči ni bilo tako kot v zavodu, kjer so padale same kazni, mama me je res blago kaznovala, znala pa me je tudi nagraditi, z malim, predvsem pa mi je dajala vso svojo ljubezen.

Začela sem resno študirati. Zavedala sem se same sebe, kako je treba živeti, kaj zahtevajo od mene in kaj je prav. Rezultati so bili na dlani: diploma trgovske akademije, delo pri pomembnem podjetju, ljubezen, dom, družina, hčerka. –Žal ena sama, vendar ima tri čudovite otroke, moje vnuke.

Moje življenje je izbralo pravi tir. Vemo, da nihče ne more biti vedno srečen, radostim so sledile bolezni, smrti.

In prav v času obupa, ko se ti zdi, da tega ne boš nikoli premagal, se vtihotapi misel na drugačen obup, ki si ga premagal ... z bolečino, jezo, s trdno

voljo. Iz izkušenj bolečine, tudi tiste v otroških letih, upaš, da boš preživel tudi te temne trenutke.

Morda sem pridobila to moč prav v Hiši milosti, v letih oblikovanja lastnega značaja.

Ko sem se vrnila domov, ni šlo vse zlahka. Avgusta 1947 se je moja sestra poročila in odšla od doma. Spet sem ostala sama z mamo. Bila sem srečna, da nisem v zavodu, vendar mi je nekaj manjkalo.

Kaj? Težko razložim. Morda število ljudi, ki so me obkrožali. Morda navajenost na vsa tista pravila, ki mi niso ugajala, ki jih nisem mogla spremeniti, naučila pa sem se jih obiti?

V zavodu sem sanjala, da bo nekega dne, ko bom zunaj, vse drugače in bo vse dovoljeno ... Takrat sem bila stara petnajst let. Preživljala sem ne prav lahko obdobje adolescence, doživljala radosti in tegobe prvih zaljubljenosti. V svoji želji po svobodi sem se čutila že toliko odraslo, da sem hotela odločati po svoji volji. Nekatere moje sošolke iz osnovne šole in moje prijateljice so že hodile na plesé tudi z Američani. Jaz pa sem se komaj brzdala, moja mama je zelo skrbno preučevala vse moje prijateljice, od mene je še vedno zahtevala, da jo ubogam. Bila je zelo stroga mama. Z današnjo pametjo bi rekla, da je bila zelo zaskrbljena.

Spet sem srečala malo Majdo.

Minila so štiri leta, odkar sva se zadnjič srečali, štiri leta, ki so me spremenila v »odraslo« osebo, tako da je bilo tistih sedem let, ki so naju ločila, opaznih. Bili sva prijateljici, nekoliko oddaljeni, nisva si zauपालi vsega, kar si zaupajo prijateljice. Tistih sedem let med nama je imelo svojo težo.

Annamaria Zizmond Podgornik, mama Lucie Podgornik, z vnukinjjo Alano Zerjal in Stojanom Coljo leta 1954 na Ul. Picardi v Trstu.

Ljuba Majda, ti si bila majhna, jaz pa sem hotela biti velika, želela sem imeti prijateljice svoje starosti in veliko svobode. Seveda je bila to samo pobožna želja. Tudi razmere v najinih družinah so se spremenile in tudi ti si se spremenila, saj to veš. Bila si v skrbeh za svojo družino, moja mama je bila v skrbeh zame, jaz pa sem vse manj ubogala.

Jeseni leta 1947 sem dokončala nižjo srednjo, in ker sem se odločila, da bom študirala, sem se vpisala na slovensko Trgovsko akademijo.

Spet sem se počutila svoja med svojimi, med novimi prijatelji, moje življenje je postalo mirnejše, predvsem za mojo mamo. Toda na pomlad sem zbolela za vnetjem poprsnice, počutila sem se zelo slabo, dolgo časa sem ostala doma in tako izgubila tisto šolsko leto. V obdobju mojega prisilnega počitka sva se spet zblížali, kadar si imela čas, si me obiskovala, delala si mi družbo in igrali sva se igrice, ki se jih navadno igrajo otroci, ko so prisiljeni ostati doma.

Počasi sva začeli hoditi na sprehode, obiskali sva tudi tvojo teto Emo, ki je žalostna ostajala v svoji vili. Takrat sem si mislila in mislim tako tudi zdaj, da se je vojna sicer končala, žalost pa je ostajala v naših srcih zaradi vsega, kar se je bilo zgodilo, in zaradi vsega, kar se je še dogajalo.

Jeseni sem se ponovno vpisala na isto šolo. Vse sošolke so bile nove, od starega je ostala samo moja

depresija in z njo upornost. Teško mi je bilo biti doma, zato sem šla v Dijaški dom v Ulici Buonarotti. Ker v tistem času niso imeli dovolj postelj, sem spala doma. Po šoli sem odhajala v Dijaški dom, kjer sem pisala naloge in se učila. Bila sem zunanja dijakinja.

Tvoji mami se je ščasoma zdravje izboljšalo, rodil se je tvoj brat Stojan.

Kakšni sva bili medve v resnici? Kakšno je bilo najino življenje? Sva bili srečni? Prijateljstvo med najinima družinama se je nadaljevalo, vendar sva se redko videvali, mogoče nekaj več med počitnicami.

Prilagam sliko s skupnega praznovanja pusta leta 1952, ko sva skušali biti veseli.

V mojem življenju so se takrat pojavile pomembne spremembe. Poleti 1952 sem srečala Danila, svojo veliko ljubezen, ki je kasneje postal moj mož. Dnevi so minevali med poukom, učenjem v Dijaškem domu, srečanju in sprehodi z Danilom, za vse drugo nisem imela časa. Zdaj sem res študirala, hotela sem dokazati, da me ljubezen ne odvraca od študija.

Medve sva se videvali zelo malo, saj me ni bilo skoraj nikoli doma.

Jeseni 1953 je prišla nova sprememba. S svojo diplomno s slovenske trgovske akademije sem takoj dobila službo, kar tudi v tistih časih ni bilo lahko. Tako se je začelo moje življenje uslužbenke in zaročenke in bila sem zelo srečna.

Nisva se več srečevali, vsaka je šla po svoji poti.

V tisti hiši sem živela do poroke leta 1958, potem sem šla živeti v Barkovlje, v hišo, ki sva si jo sezidala. Tvoja družina mi je podarila velik, oglat krožnik, uporabljam ga vsak dan, nanj odlagam ključke, ko se vračam domov. Darilo vedno spominja na tistega, ki ga je podaril, tako se spominim na vse vas, posebno pa še na tvojo mamo.

Na sliki, posneti pred cerkvijo na dan moje poroke, sta tudi ti in tvoja mama. Ko jo pogledam, se moji spomini vračajo v preteklost, toliko stvari se je zgodilo. Čez nekaj mesecev si odšla v Ljubljano iskat drugačno življenje in tudi tvoji starši so se spreselili.

Obdobje iz Ulice Picardi je bilo za vse zaključeno. Toda vse, kar se je zgodilo v tisti hiši, se ne bo nikoli končalo.

Morda ni primerno, toda že od nekdaj čutim, da sem bila tudi sama žrtev vodje Colottija in se zahvaljujem Bogu, ker ni dovolil, da bi storil kaj hudega moji mami.

Zelo sem si želela pogovoriti s tabo.

Hvala in koš poljubov od tvoje prijateljice iz otroštva ... Lucie.

(Konec)

Leda Dobrinja

Kopasti otok in jeziki v morje

Čigav je Koper? Koper je naš, pravijo plakati nove stranke. Res je Koper naš, tako kot je naša Istra. Istra naša, Slovenija nostra, kot je naša cela Evropa.

A kdo so to mi? So to tisti, ki prihajajo z zadnjim valom islamskega kapitala? So to priseljenci, ki so izpraznjeni Koper polnili v letih po vojni, v letih Tita? Rdeči primež internacionale, današnje multikulture.

So to pripadniki istrstva, bratskega, zares demokratičnega enakopravnega, do zadnjega diha enakopravnega statusa treh narodov in ostalih narodnostnih prisotnosti, triindvajset jih je naštel prišepetovalec, v katerem se utaplja slovenski staroselski živelj?

So to Talijani, ki jih stoletja naplavlja na bregove Istre? Ali pa so prišli po kopnem od nekje, z juga, in je bilo najlažje potegniti z razpetimi jadri v morje?

Ali enostavno tisti staroselci, ki so iz generacije v generacijo pod pritiski in v lastni utrujenosti ali lagodju sladkih muz uspeha, stopnico po stopnico stapljali v prebarvano tkivo?

Se spomnim treh istrskih pisateljev, treh glav sredi Pirana, še v času prebuje, iskanja obraza Istre. So jih tam zbrali, da bi izrisali sliko. Vsaka glava za eno kulturo slovenskega dela Istre.

Prvi je bil Rakovec, kdo ve, kake grenkobe mu delajo njegovi, nacionalni del, ki si prisvaja z veliko žlico vsega, kar je tu 'naša' dediščina – bog čuvaj to 'naše' še malo, preden ga razgrabijo do konca. Ki pritisne pečat hrvaškega vsemu, kar najde: glagolica, istrjanski vol, lovski gonič, cela Istra in Peran. A Rakovec je Istrjan, s kakim navdušenjem ga je sprejela Hiša v Loparju, kak izraz moje duše je bil, a se je potem vse spremenilo. Kajti on ni odraz moje muke, krčevitega sprevoda ali sladke smrti mojega naroda. On je glas dela, ki ga je izvrgel v porastu nacionalizma in omiljeni gost našega Kopra, ki mu daje ves prostor, ki ga potrebuje v njegovem demokratičnem klicu vseh enakih, vseh enakopravnih. Je lahko biti demokratičen, ko te dajo od spredaj.

Potem je tu naš Tomšič. Slovenski živelj je reven, siromak, brez suknje in glave. Gol in bos in pokašljuje prehlajeni ta predmet zgodovine, kot je nas Slovence poimenoval slovenski zgodovinar. Lahko mu Bog

odpusti, jaz ne morem, kajti narod ne kašlja, ne krha, ne ruži. Narod smo ljudje, ki dihamo in govorimo. In pohojeni enkrat in še enkrat in še znova enkrat v valih, porezane so glave učiteljev, duhovnov pognanih čez meje. In znova po vojni odrezanih glav, kot da nimamo svoje. Se nam je končno zgodil pisatelj. In slika njegova je slika slovenskega lica Istre, majhne, v zraku, med ničem in domišljijo. Ste kdaj videli mlado sadiko drevesca, mandlja, ki je pognalo nekje življenje skozi in hotelo na plan? In je počila lupina in kalček ven in gor proti soncu. A nemara se je to življenje znašlo globlje pod grobljo, kamenjem. Tedaj mora najti pot ven okrog robov in naslednjega kamna in še enega in tedaj je ta steblika, ko ji odvzameš težo vsa majhna in potlačena in v krogu itd., da je pogledu trpko? Mogoče je pisateljeva Istra resnična, a ni moja.

Potem je tu Tomizza. Ej, Tomi'ca, To'mica, srce strto leži v zatajitvi. Odličen si, istrski pisatelj, pisal si celo o Vergeriju mojem pozabljenem. Lahko bi bil moj pisatelj. Vabili so te in ti dajali mesto na odru istrskega ustvarjalca, enakopravno vedno v tem prostoru, tu Slovenec ne kucal svojega prostora. Uspešen predstavnik italijanskega obraza Istre. Tako kot drugi pred teboj, katerim je lažje najti mesto na vrtu gospodarja kot lastni z robido zaraščeni njivi. Močan je izraz tvoje besede, a nisi bil močan dovolj, da ne bi zatajil slovensko mater. Cankar naš, naš Ivan Cankar, pijanec mu pravijo, navadni pijanec, mali, zapajeni stokar, pisatelj hlapcev, fuj, spravite ga v kot že enkrat, je v skodelici kave obudil svojo mater. Kot mnogi pred teboj v Istri, duhovnik, slikar, učitelj, vse tam do Pazina in Roča, pretežko je prebiti se skozi težo, zemljo zbito. Slovenska mati se odrine na rob in odprejo se obzorja visoke kulture. Tisoč krat istrski, tisoč krat rišeš obraz zemlje moje, a hotel si biti in ostal pisatelj polovice.

Kdo si, obraz Istre? Kaj si Koper? Egida, v zadregi molčiš svojo pozabo. Slavna za trenutek v prividu grštva in nato spet tiha. Praznina spomina. In od kje neki ime, srminska naselbina? In Egida pozabljena – kdo ve, če si se res tako imenovala, dvom se je preselil v negativno sodbo

Zakaj nič ne vem o tebi? Kdo ime zapisal ti je prethi? Nemara preveč smelo in imena nikoli ni bilo

tam drugega kot Kopica, ki se je kasneje premaknilo na otok. Nimaš spomina kot Hram naš, mi še imamo Hram stari, zakopane koščke kamna belega in žgane opeke. Struktura je rekla rimska je vila. Kdo bi se temu odrekel, gor pri Starem hramu vile in gospoda, direktno med pomembne. Še Zazid zveni pomembno, če ga zvežemo z 'x-i'

In še nočejo izzveneti, kot vsaka laž, ki najde večnost v času, visoko zveneče, blesteče, vrveče, besede dekanice ob v bukvah predstavljanju slovenskega učiteljišča v Kopru. Slovensko učiteljišče, učiteljišče sredi Kopra, slovenski učitelji, Istra je imela slovenske učitelje. Smo jih domačini izkopali, smo sami opravili svojo nalogo. Tipaje v temi, ne meneč se posmeh, na kolenih kot kmet in v molitvi presledku, sklevali smo tiste pred nami. Svoje učitelje ob čedermacih. Beseda slovenske Istre, Beseda slovenska, Istra ima besedo, smo zapisali. Kot rožmarina cvet nežno in skrito jeznim pogledom je zvenela pesem na valovih. Delo narejeno.

A kar ni naše, tega ni, tega mi ne znamo, stroka pravi. Samozvana titulirana sprojektirana intelektualirana sprofitezirana. Slovenski učitelji v Kopru. Tu je treba narediti malo reda. In vse lepo na mesto postavila in ponovno odkrivala. Nacionalizem je znanstveno črtila in pošteno poštenost poudarila. Da se bo vedelo, da demokracija demokratična je. Tako so bili tam pred mizo na predstavitvi v vrsti ravni vsi režimski intelektualci. Oh, kako je sladko. In vse, kot je treba. Demokratsko demokratično bratsko enakopravno znanstveno objektivno svetovljansko proti tendenciozno. Prijavljeno, narejeno, nagrajeno. Pravi znanstveniki raziskovalci, utemeljevalci, dokazovalci. Tito, partija, szdl, cel balkan v naši tovarni. Aha, Slovenci. Tu nikoli nismo bili sami. Nikoli na svoji zemlji bili gospodarji. So znanstveniki sedaj opravili pionirsko delo. Zgodovina se začne z nami. Koper je naš in Istra. Naši naprej, ostali stoj, so rekli med borbo. Na naslovno stran knjige je oblikovalec postavil nemško spričevalo.

In zadnjič, čisto pred kratkim obiski na zemlji, lep pogled dol na zaliv, ronke in špice v morje. In začnem tako svojo molitev, zemlja moja, gea, dol kopasti otok, staroselski razgledi. In jo je skoraj kap od groze, ko pravim, čeprav vljudno, ponižno, čisto kulturno, da Izla ni bila otok, Izla je jezik v morje. A mi imamo Izolo, pravi dokaz, da je tu bil otok. Viri, učeni ljudje, Izla je bila včasih otok, zato se imenuje Isola. Ponavljajoč vztrajno, drug za drugim kot slepci, tako dosledno, da se pred tabo pojavi fata morgana. Izla je polotok, to je jezik v morje. In imamo tam na Jadranski obali še druge Jezike, Jezolo je prav na drugi strani zaliva. In imamo da sorodstvo z otokom, 'island'

je po angleško in imamo Islandijo, a to je že preveč, kamor sme seči pogled človeka.

In to in ono in nazaj v Koper in pred menoj se znajde nov dokument moje zablode. Zapisano, napisano, narejeno, potrjeno, nagrajeno, da bomo vedeli, kdo so Koprčani. Istrjani, notranjci, vsi gor z unih krajev, cel balkan pokrit, dalmacija je med nami, talijani – bratje v grehu, vsi rdeči, vsi enakopravni, slaščičarji, odstavljene burke med nami. Multi kult, včeraj smo še vedeli, čigavo je kaj, je revolucionarni odvzem prebarval v mehke tone. Drek, bi rekli mi, Koprčani ja, ti so od včeraj, Kouparce pa so stari prebivalci otoka tako kot Loparci v Loparju.

In stoka kamen. Najlepše škrle so odšle na dvorišča, šeligova plošča, tako kot struktura v poslu, se krha. So prazne ulice, ko se staroselci umaknejo v svoje hribe. Delavci tovarn, ki so jih v valovih požirale naše tovarne. Prazni lokali. Novi in novi prilivi romanski kulturi komaj zapolnijo kako vitrino. Prepozno za živelj, ne za ... Nove barve, novi glasovi, imama ovčice in moda s tančico. Red vlada v Kopru že celo desetletje. Nov red in gospodarji.

In žlobudranje turistov. Nemara turističnih vodičev, ki bedno ponavljajo lenobo učiteljev, samozvanih intelektualcev. »Ni nas, ne obstajamo, nas ni, oni so, drugi, pogledjte palače te, palazzo Carli, Petronio Petronio, Verzi, vrstijo se imena drug poleg drugega.« Ustvarili so te veličine. Slovenci jim prinašamo demokracijo, ne vrača se milo za drago, največji dosežek civilizacije – brezkompromisni dokaz in vztrajanje do zadnjega diha za resnico – da nas ni, da ne obstajamo! Tule imate mesto, tule imate prostor polic, vse je vaše, proračunske postavke, imate – kajti mi smo, naš doprinos je Evropi pokazati, kako ne biti.

Tako hodijo ti vodiči, v praznem zanosu razkazovanja lastne bede. Ne, da moje ljudstvo ne bi imelo pameti, vsak kmet ve, kaj je pamet, kaj življenje. Ve, koliko je dva in dva in če so trije, treba dodati pijat za novega pri mizi. Ve, kaj je ekonomija, ve, kaj je trend, kam vozi cesta, kaj bo jutri, če danes ne žanje. Ve, da živi, da on je. Zadnje upehano bitje na robu se kot zadnje misli zaveda sebe. Ti naši ne: ti krivenčijo svoj um in delajo silo pameti s svojim neobstojem. Dajte, dajte, kje je še kdo, da mu odstopimo svoje mesto?

Grejo vodiči čez Mudo. Eni jinglišku, talijansko drugi, a naši, slovenski so prvaki: »Vodnjak, Da ponte in to mesto je italijansko, pogledjte te palače, romanska dediščina, glejte grbe, glejte portale in imenitna imena, intelektualci, vsi zapisani gor v biblioteki. Carli, Petronio itd. Potem so tu cerkvice

in samostani in je bil tudi zapor. Da, pržon za celo Istro, to je mesto naredilo za glavo, Capo od Istre.« In to zdaj hitijo ponavljati, hitro, hitro, izteka se čas, da naredimo samostojno to našo Istro.

In gleda s turističnega kataloga koza. Simbol Koprca, cele Istre. Capris, Capo od Istre, cela Istra in tu je glava, je kapa, glavno mesto. Tu so danes glave učene, tu so znanstveniki, ki varujejo ta prehod, bedni liki. Koliko si lahko letargičen, da zanikaš sebe? Koliko si lahko reven, da ti je treba laž to prodati, vprašam? Nagrajujejo drug drugega v tekmovanju dokaza neobstoja. In Capodistria vedno sledi in diha za vratom Koprca, dosledno vedno znova in si oddahne od zasledovanja na otokih. In Capris je lokal in radio levičarski. Društvo za oživljanje in napredek Koprca. To ja, ki je preseg kampanalizma, pameti, ki ne sega dlje od roba fare stare, slovenskega slaboumja, bednega nacionalizma. Visoka kultura, raven, ki se ji vrti od višine, doma v ustanovah in skritih odborih.

In to kozo smo srečali že prej, ne segamo mi praga svetovljanske omike, smo jo srečali gor po vaseh. Imamo mi še kako kozo, lepe so te živali in kdaj pa kdaj ti še prečkajo pot, če imaš srečo. A mi smo jo srečali, ko smo odkrivali čas pred stoletjem, slovensko prebujajo in tedaj se je koza rdečih kopit skozi ograjo prebila na domače dvorišče. Kot domača žival, simbol bede je bila v mojem kraju, jo je italijanski pritisk vtisnil kot simbol lastne kulture. 'Oni so bili koza,' je rekel narodni očak iz Garžona - 'slovenski čok' so mu rekli iredentisti, koza je bila simbol italijanstva v Istri.

Konstantinopolis. Moj bog, kako imenitno ime. Capris, Capris, koze na otoku, to je nekaj, to bo, to bo, to je izvor kulture. In otok gor in otok dol in vidimo ga na fotografijah, ki krasijo izložbe. Vidimo soline in kupček, ki se dviga proti turnu. Slike zaledja potisnjene na robove ulic.

In tako nazaj na otok pravi, Kuopaer mu pravi ljudstvo moje. In vidi se ga lepo z naših hribov, nikoli na morje naše ljudstvo, še noge do kolen je škodilo revmatizmu. Vidi se ga sredi zaliva, obkroženega z barjem. Na levo gor Markovec, tudi to ne vem, od kje je prišlo ime. Živela sem tam, bila z domačini in nikoli ni bilo svetnikov do nove cerkve. A bil je hrib, bil je strm, brnistra prevešena čez skale. V podnožju utrujen potok, šumi, šumi reka v neurju, danes kanal semedelski. Na drugi strani pa sonce, kamnite kaže-te, kuće, kamenuće kmečke, polja, vinogradi Koprcev, osli, ene same koze nikjer. In veliko vode. Mokri hrib se je prevesil v Valo, tam notri Paštoran, Bašamarin še dalje. Vert mojih spominov.

Potem so proti vzhodu so drugi deli. Tam je Štacijon, sedaj krožni otok, a včeraj je tu življenje pustila naša Akvilina. Naši dekleti, naš cvet, vsa mladina v zanosu vstaje, da bi bilo bolje, da bi bolje živeli, da bi govorili slovensko. In prav tam, malo bolj proti jugozahodu, se na dvorišču trgovskega centra nahaja zidana postajna hiša stare železnice. Parenzana! Ta železna žila, potegnjena s Tersta dol proti jugu polotočne špice, poimenovana s prepričljivostjo ricinusa težkem času, ki jo je napredni napredek pometel v zgodovino – je vstala v Evropo. Čezmejno sodelovanje, šivanje prostora, prelivanje, mučo denarja za nekoga ali dva, železnica je del naše kulture – parenzana. In se je spominjajo železnice tudi gor v moji vasi. Je ostala v spominu nekje na robu mojega Benedika, povedal mi je, kako je prišla, šla tam ob robu stene proti Buzetu, kdo se je z njo tudi peljal in nekoč burja besna jo je prevrnila pod karonu. Železnica, del moje Istre. A Parenzana, kilometri tekaških poti po slovenski Istri, Milje, Rižana, Izla, Poreč. Kaj so tu pokazali slovenskega sodobni multikulci? Nekaj čisto malega, primerno deležu plačila, da tu ni bilo nič po slovensko. Porečanka. Buzečanka, Barkovljanka. How about that, ha? My dear, vrnimo se na naše kuorte, pod zvonce.

Nazaj na Štacijon, v Kančan in plodne kvadrate in gor na desno do Rižane, rije voda naša, so bogata polja. Lepa, položna, negovana. 'Ku vert', bi rekel moj oča. Če so hodili Kuoprce v Paštoran na njive, so bili nad Rižano vrtovi. Vertahe so se stisnili na rob slane vode. Pu briegje gor v naše kraje. Vertine pa pred Kortino.

Malo dalje proti severu, če prekoračimo Rižano, stoji nova kopica. Bolj podobna lonci, nizka, potlačena, komaj dovolj vzpenjajoča se za ime Sermina. In na drugi strani antiteza solinarski vali, Nasprotni ronk, nov polotok, debel mesnat svinjski jezik, ki se zaključuje s Špicjo. Hrbet jezika je poseljen v ravni črti. Hrbetine.

In dalje tam čez muljasto polje, naprej od Voreha, je Terst. To je naše mesto. S portom, ki je odprlo vrata v svet Istrjanom, za Meriko z baštimentom in s kašeta-stim pobočjem nad morjem. In trgovino. Trieste, pojoča mehkoba, s katero ga ljubijo sedanji gospodarji, se ne more ločiti od Terga boginje Este. Tergeste. Za drugo berite učene može, privezan je še moj duh za neznanke. Končno se ti vrača spomin, draga zemlja.

In v Kuoper nazaj, draga lonca, kopca uležanega sena si sredi murja. Oh, kolikokrat si morala skrajšati misel, potegniti besedo, molčati. Ni bilo kam dlje od kuorte kmečke, sence zvonika na škarje. Tipaje v temi samo stene ne biti. Povsod samo tujec, ki so mu predniki kradli besede. Roke nazaj, cvrk, kučo bedni narod! Kuope so zamenjale škrle in kamene hiše, ka-

meniše, ali case so zamenjale kuće, kamenuće. Kopa in kapoc in kapa, pa če damo še kapo in pil, so slepa črevesa. Kuopa, kupa, kupola in kapelca, pa še kapot zraven, to je iz visoke kulture.

Pa vendar, kopa, kapa, barieta na siri sredi morja, si moje mesto. Tisoč prepovedi ne izbriše spominov. Zlepljeno s podobo oslov, vozov, prvih poletnih sadežev in obilja narave. Kuoprcev, ki jih ni bilo več in novih Koprčanov. Potokov, drevoreda topolov, postanka Na tape. Nuonineh hiš v ulicah Božje drage. Mude, slik iz pripovedi vaščanov in fotografij v vitrinah Mercatorjeve trgovine. Ulica za k nogam, vzpenjajoča se Kaligarija, hodit gor do Pravljičnega trga Podeštaja in dalje ob cerkvi, ki ji provokatorji oporekajo glas zvona, do Brola. Brije burja, misteriji poimenovanja.

In potem proti morju. Belvedere, izrazi estetskih vrhuncev, umiritev duha, zamaknjenost občudovanja, ad-miracija morja, miramara. Kmečka utilitarnost ne dosega vzvišenega duha. Belvi, bella vista, v vsakem mestu, ki kaj da nase. Nad strunjansko bržino, pri Sveti Luciji, nad Svetim Simonom, sami razgledi. Se sprehaja gospoda, iti na špaš in prvi poljub v

spokoju mraka. Betežne krave, polni trebuhi, nabrekla vimena v večeru hriba. Kalni puč. Mrak, cavieta skovika nad strmim previsom velike vdrtine. Veliki udor, baladur in previs Belvedurja.

Gluhi molk, ki pogoltne vsebino. Ostane spet nič. Čuje se zagnano prepričevanje turističnih vodnikov: 'Koper, in Italian Capodistria, from Capris, because in Koper there were plenty of sheeps one time, you know.' Of course, Isola there is a totally other thing, no sheeps na jeziku v morje. Manj pomembno, niks kapo od Istre. Da o Peranu ne govorimo. Ni otoka, ni slave. 'No martini, no party,' nas podučil George Cluney preko italijanske televizije.

Bes domorodca, Jeza sveta, ko neumnost prestopa bregove. Danes ne, ni moderno. Danes pozitivna energija. Dvigniti glas in po mizi udariti, da se zbudi zaspano omizje, ni več kulturno. Mirno, le mirno glej, ne daj glasu, ne pred zločinom in pred pozabo nič. Mirno, bodi uglajen. Calm down, just calm down, kalmiraj se pića. Le pusti pohlevno, da ti posiljujejo pamet zdravo. In uspavajo v pozabo. Uglajene besede, vljudni stavki, dosežki omike. In nato nič več.

Razlaga narečnih besed in imen krajev:

Akvilina – mladinka, pripadnica ljudske vstaje iz Loparja, ki je bila leta 1944 ob pisanju parol pred 1. majem na Štacijonu pri Koprju ranjena in je iste noči ob zasledovanju izkrvavela. Po njej je bil poimenovan kulturni dom v Loparju.

Baladur – zunanji zgornji del istrske hiše, ki je zajemal tudi kamnite stopnice;

Barieta na siri – črna baretka, ki so jo nosili moški kot del delovne oprave še po drugi svetovni vojni;

Barkovljanka – doma iz Barkovelj, slovenska kraja pri Trstu, kjer vsako leto poteka tekmovanje z jadričami. Tudi pri nas jo imenujejo z it. imenom 'barcolana';

Bastiment – v ljudskem spominu kot potniška prekoceanska ladja, povezana z odhodi v Ameriko; prvi del besede tvori beseda 'bašta', ki označuje vrečaste bisage, obešene na obeh straneh sedla osla. Služile so za pretovarjanje blaga na oslu. Beseda povezana z 'bisaga' – bi, dve, dve (dvoje) žakljev;

Bržina – brežina, odor, ki nastane pri osipanju strmega brega;

Cavieta – sova; v it. 'civetta' v istem pomenu;

Cvrk – beseda, ki ponazarja zvok, ki nastane, ko nekoga plosko udariš po hrbtu dlani kot npr. ko stegne roko, da nekaj vzame; 'cvrnil je otroka po roki';

Este – Slovenetska boginja, ki jo poznajo na območju cele Italije in se nahaja v korenu mnogih istrskih narečnih besedah; inačice 'Ostia' in 'Estera' (Istra), 'Esterte' ipd;

H nogan – peš;

Istrajan – prebivalec Istre, Istran; po vsemu sodeč je Istra dobila ime po istoimenski boginji, v inačicah prisotni na celotnem slovenetskem območju od Romunije (ruševine mesta Istra) do krajev Este in Ostia.

Istrajnski vol – pasma močne goveje živine sivo-bele barve in velikih rogov, ki so jih domačini imenovali 'istrjani'. Po lastnem imenu vola Boškarin je preko Tomšičeve literature izraz prevzel občo obliko. V 70.ih letih je pasma v Slovenski Istri skoraj izumrla, v zadnjem času pa jih Hrvatje ob brezbriznosti slovenske države do svojega ozemlja in kulture promovirajo kot svojo nacionalno pasmo. Enako velja za istrskega goniča in pomembne dele slovenske zgodovine.

Jinglišku – angleško

Kampanalizem – oznaka z negativnim predznakom za ozkost v lastnem pogledu; pogled, ki ne sega dlje od lastnega zvonika ('campana' v it. zvonik);

Kalmiraj se – Umiri se (se kalmirat - v angl. 'to calm', v it. 'calmare')

Kapoc – kaplja;

Kapot – pašč; it. 'cappotto';

Kašetast – kot sestavljen iz 'kašet' (zabojev); aludira na terasast teren, kot bi bil sestavljen iz zloženih pomačknjenih zabojev;

Kucat v izreku 'nečeš kucat!' v pomenu 'ne bo ti uspelo', 'ne boš tega doživel'

Kuća – manjša poljska zidana hiša; iz 'kamen' preko 'kamenuća' (zidana hiša), iz katere izhajajo tudi it. 'casa' (kameniša), 'kambra' (kamenara) itd.

Kuoperce – izvorni domači naziv za Koprčane;

Kučo! – ukaz psu, da se umakne; v madžarskem jeziku beseda označuje psa samega;

Kuopa – korec; zveza s 'kopa', 'kupa', 'kapa' itd., ki jih najdemo v it. in agnl. jeziku;

Kuorta – dvorišče;

Mokri hrib – aluzija na Markovec, novi del Kopra; ime naselja je novo;

Mučo – španski izraz, ki je našel mesto tudi v slovenskem slangu; mnogo;

Multikulti – slangovski izraz za multikulturo;

Murje – morje;

Niks – nič;

Nuonine hiše – hiše, ki jih je obiskovala nuona in kjer je imela kupce za svoje pridelke;

Pića – mala, še posebej mala, mlada oseba, deklica;

Podesta' – *podestat* – civilni dostojanstvenik z upravno oz. sodno močjo;

Palazzo (it.) – palača

Parzuon – zapor; it. 'la prigione', angl. 'prison'; izvor besede viri vežejo na lat 'prehensio' – prijeti, s slovensko logiko pa je beseda sestavljena iz 'par' (pri) in 'zaemlja' (zemlja) – pri zemlji, privezan, prikovan na eno mesto;

Pijat – krožnik;

Pil – izraz za kapelico;

Podesta' – *podestat* – sodno-civilna instanca s sedežem na sedanjem Titovem trgu;

Pu briege – po bregu, verjeten izvor imena Pobegi, kraja, ki se na severu spušča proti dolini Rižane;

Port – pristanišče;

Puč – vodno zajetje za napajanje živine; tudi kal, kaluža;

Ronk – star, skoraj izginuli izraz za štrleče pomole zemlje; izraz najdemo v imenu slovenskega kraja Ronchi pri Trstu in v delih imen kot so: Peran (Veli Ronk), Ankaran (Ance – nasprotni – ronk), Paštoran (Pašni ronki); pa tudi v imenih, ki se končajo na –jan;

Ruži, ružiti – drgniti s poudarkom na oddajanju zvoka, ki nastaja pri drgnjenju kovin;

Sklevat – izruvat, pri čemer je potrebno predhodno odstraniti maso, ki predmet zadržuje kot npr. pri zobu ali pri repi in pesi;

Stokar – oseba, ki stoka (izmišljeni izraz);

Šeligova plošča – Šeligo je podjetnik s kamnom, ki je dobavila kamnite plošče za zamenjavo mestnega kamnitega tlaka. Stare lepe stoletja trajajoče plošče so bile odstranjene, zamenjale so jih plošče iz sivega kamna, ki je veliko bolj krhek in se že po nekaj zimah krusi in razpada.

Škerla – kamnita plošča; večje so se uporabljale za tlakovanje dvorišč ali pokrivanje;

Špaš v besedni zvezi 'iti na špaš' – sprehajati se;

Špica – koničasti konec predmeta ali terena;

Špicja – staro ime za debeli rtič;

Talijane – domači naziv za Italijane;

Ulica za k nogan – ulica, po kateri se hodi peš; zgoraj nanašajoč se na Čevljarsko ulico, it. Calegaria;

Vert – Vrt;

Vala – dolina, ponavadi s potokom; tudi ledinsko ime Vala in Valca;

Zapajeni (stokar) – zanemarjeni, zapuščen, podhranjen (stokar – oseba, ki stoka);

Zazid – kraj pod Kraškimi robom; ker se v nekih virih pojavlja kot Xaxid, mu pripisujejo prisotnost v rimski dediščini in ga smatrajo s tem bolj pomembnega

. . .

Bašamarin – naselje v predmestju Kopra na desnem pobočju v smeri Vanganel; ime aludira na prvi pogled na ravnico spodaj, ki naj bi bila pokrita s plitko morskovo ('Basso' in 'mare'), gre pa pogledati tudi v smeri sestavljenosti iz 'Baša' kot 'božja' (kot npr. pri Bošadruga) in 'marin' (Morena) apd.

Belvedur – kraj v zaledju Kopru. Severna stran se strmo spušča v obliki udora zemlje – Veli Udor;

Vertahe – Veliki vrtovi; po vsem sodeč izvor priimka in kraja Bertoki, ki leži na položni vzpetini, ki se dviga nad Bonifiko;

Vertine – *Vrtine* – zaselek pri Sv. Antonu; pomensko so to 'mali vrtovi' analogno s poimenovanjem mladega fanta 'fantina';

Božja draga – danes Bošadruga – vzhodni del Kopra ob vhodu v pristanišče;

Brola – Trg za mestno stolnico v starem jedru Kopru. Leži na vrhu položne vzpetinice. Ime je ta predel nemara dobil po izpostavljenosti burji.

Garžon – Gažon; izvor besede vodi v smer 'Gorjane', to je prebivalcev, ki so bili naseljene zgoraj. Malo pod Garžonom so Srgaše, ki bi po tej logiki označevali 'Sredaše', prebivalce, ki so se naselili sredi brega.

Izla – danes Izola oz. it. Isola; izvor imena se popolnoma napačno uteme-

ljuje kot mesto, ki je bilo nekoč otok. V resnici je izvor imena slovenski in ima isti koren kot jezik – nekaj, kar gre ven, 'izlazi';

Kaligarija – stari naziv za Čevljarsko ulico v Kopru; it. Calegaria;

Kančan – stari izraz za Škocjan, predmestje Kopra s pokopališčem in okolico; po sv. Kancijanu;

Kortina – ime zaselka s starim arheološkim najdiščem nad Svetim Antonom; Kortina je pogosto ime krajev in ledinskih imen v Istri in širše v severni Italiji; izvor besede na prvi pogled vodi v 'kuorto', dvorišče (izraz najdemo z vsemi izpeljanimi pomeni v italijanskem in angleškem jeziku), izvorno pa ga lahko pojasnimo s oblikovanostjo terena, kjer kraji ležijo, in sicer 'hrbetina' in 'hrtina' (krtina), ki dajejo pomen tudi kraju Hrvatini;

Muda – trg z vodnjakom ob južnih mestnih vratih v Kopru, danes Prešernov trg, v it. Muda. Na Mudi so v mesto vstopali okoliški prebivalci z osli in bisagami, ki so prodajali pridelke; moški – kopači so tu prodajali delovno silo. Trg Muda najdemo tudi v nekem furlanskem mestu blizu Pordenona. Tudi tu je trg imel isto funkcijo postoja. Postati – pomuditi se.

Na tape – stari naziv za del pred vzhodnimi vrati starega jedra Kopra;

Par vorieha – Pri orehu; domač naziv za kraj med Miljami in Dolino pri Trstu;

Paštoran – stari naziv za z redkimi poljskimi hišami posejan levi breg v dolini za Olmom (Olmo je nov naziv in ga med staroselci ni bil uporabljen); Breg je precej strm, zato je verjetno, da je služil za pašo (Pašni ronk);

Peran – Piran; mesto, ki leži na špičastem rtu, ki se s severne strani strmo vdira v morje; od Veli ronk

Sermin – grič na vzhodni strani Kopra; kjer so našli ostanke, ki jih pripisujejo stare Aegidi; glede na obliko terena ime izhaja iz 'strmine'. Isti pomen tvori tudi ime Strmec, izvorno ime gradca Socerba.

Štacijon – stara železniška postaja pri Slavčku v predmestju Kopra; Štacijon je narečni izraz za postajo; izraz najdemo v istem pomenu v romanskih in germanskih jezikih in izhaja iz 'stati'.

Branka Sulčič

Cerkev Blažene Device Marije Vnebovzete na Repentabru (2. del)

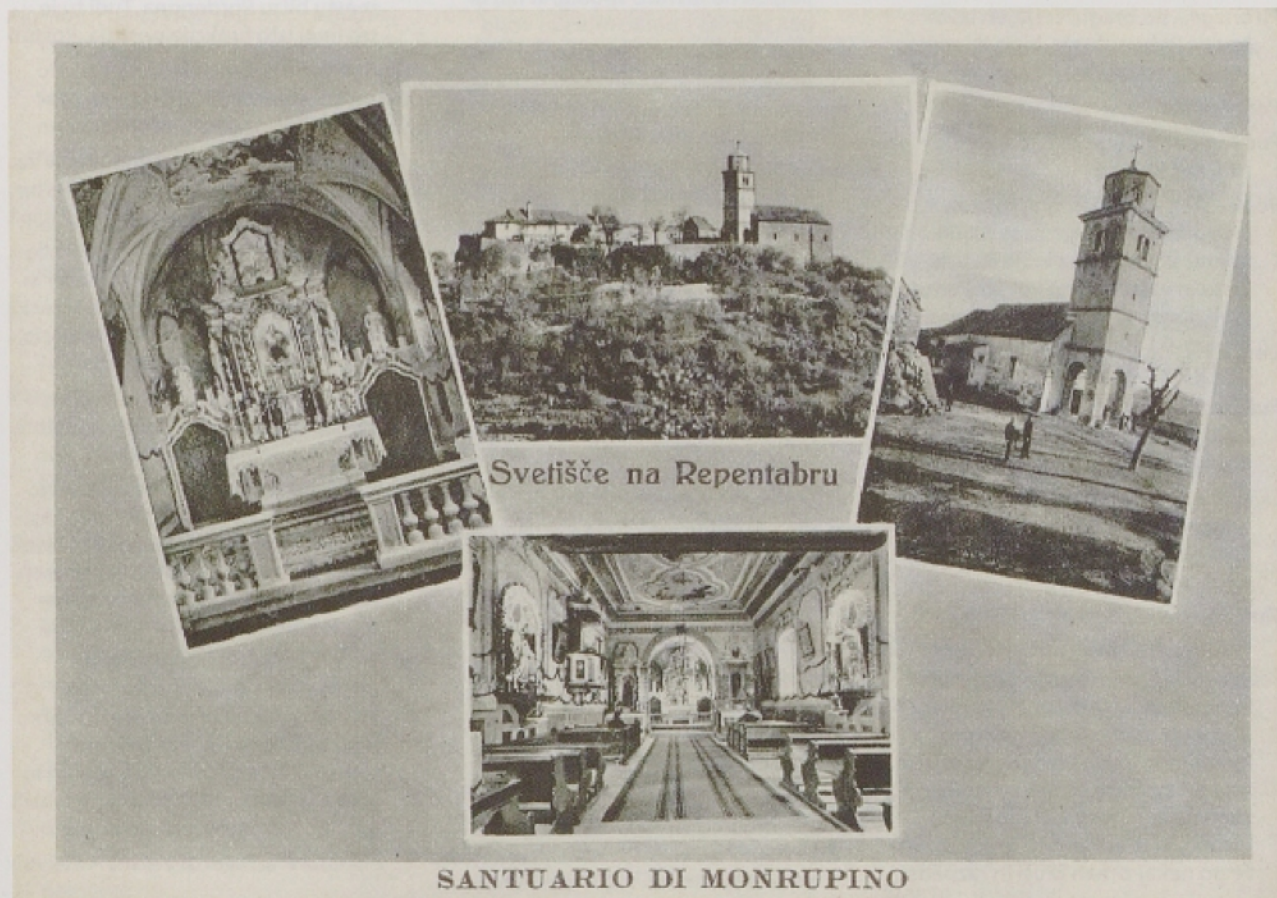
Tomajski župnik Pavel Frančišek Klapše piše v urbarju, da se je že škof Herberstein odločil, da postane Repentabor "ecclesia sacramentata", da bo torej v cerkvi stalno hranjeno Najsvetejše. Župnik Klapše je začel graditi novo, primernejšo cerkev z zvonikom in zakristijo, župnišče, vodnjak in morda tudi zidovje okrog tabora. Ker je cerkev, ki jo danes poznamo, posvetil 4. junija 1764 škof Herberstein, je jasno, da se je začela tretja zidava cerkve takoj po omenjeni vizitaciji.

Gospod Klapše je leta 1762 kupil v Benetkah dva podobna lepa marmornata oltarja, ki še danes stojita v tomajski cerkvi, in odstopil repentabrski cerkvi, kot je razvidno iz tomajskega urbarja, tomajski oltar Rožnovenske Matere božje. Mogoče so skupaj z oltarjem odnesli na Repentabor tudi Marijino sliko, čeprav je re-

pentabrška stara cerkev že leta 1637 imela na velikem oltarju svojo znamenito Marijino podobo.

Sedanji repentabrski zvonik pa je bil postavljen šele leta 1802, kot je napisano na zvoniku in nad stranskim vhodom na Tabor. S tem je Repentabor dobil dokončno zunanjo obliko.

Tržaški škof Sismond de Hohenwart, ki je vodil tržaško škofijo v letih 1791–94, je cerkvi daroval sliko Matere Božje z Detetom, kot je razvidno iz pisma z dne 24. maja 1794, naslovljenega na repentabrsko cerkveno občino. V njem škof pravi, da so se mu domačini izredno prikupili, ker so skrbno izvršili njegova navodila in z izredno tankočutnostjo upoštevali njegove nasvete. Zaradi tega želi tudi on pokazati vernikom svojo ljubezen s sliko Matere Odrešenikove z Detetom, ki jo je umetnica Marija Candido iz Trsta naslikala na bakreno ploščo.

PETRVS Dei et aptae Sedis grā Epūs
 et Comes Tergestinus etc. etc. Universis et singulis
 Christianis fidelibus p̄ntes inspecturis visuris partibz
 et auditoris salutem et sinceram in Dño (ante).
 Notum facimus et manifestum ad perspetuam
 rei memoriam etc. Nos die dñica XXVII° (XXVII)
 mensis novembris millesimo (millesimo) indictione et
 pontificatus infrascripti Spiritus Sancti grā cooperante
 servataque servanda forma et consuetudine
 Sac. Sanctae Ro. eccl., quae in similibz haec tenz
 observari et adhiberi solent, in pontificali bz
 manibus propriis consecravimus ecclesz reedificat.
 in Castro Ostemnich sub plebe Thomae nostrae
 Dioec. Tergestin. ad laudem et gloriam
 omnipotentis Dei patris et filij et Spiritus Sancti.
 et ad honorem et memoriam beatissimae et
 gloriosissimae Virginis m̄ris Mariae. Cujus
 quidem ecclesz dedicationis diem Spiritus sancti grā.
 illuminati spiritusque hominū (hominū) dicti
 loci prima die Dominica ante festum Beati
 Andreae apostoli in mense Novembri iugiter
 et statuis nuz celebradam. Vinga itaque venerabilissimae
 et omnium virtutum floris et aromatis

V pismu so navedeni tudi nekateri pogoji, in sicer: slika se mora postaviti na veliki oltar in mora biti vedno izpostavljena za javno češčenje, ne da bi jo kdaj skrivali ali zakrivali, poleg tega se ne sme sliki nič dodati. Slika je last repentabskega prebivalstva, v primeru, da bi bila repentabska cerkev ali nasilno zaprta ali pa onečaščena, ima repentabsko verno ljudstvo izključno pravico, da o usodi slike samo odloča. Končno škof prosi, naj repentabski verniki zanj molijo, ter obljublja, da jih bo tudi on vedno ohranil v svojem očetovskem srcu.

Pismo je nekaj edinstvenega. Mogoče so škofa navdušili izredna lega repentabske cerkve, ki je pravi biser naših krajev, in pa verniki, ki so prišli za njegovo vizitacijo v velikem številu. Dne 23. maja 1794 je sliko sam škof blagoslovil.

Kasneje se Repentabrci ali njihovi duhovniki niso držali škofovih pogojev, saj so ploščo s sliko prevrtali, da so lahko kronali Marijo in Božje Dete. Sliko so začeli zakrivati in kazali samo za velike praznike, čeprav je bila darovana repentabskim vernikom.

Tržaški škof Ivan Nepomuk Glavina je ob vizitaciji 22. aprila 1884 ukazal, naj se pogojev škofa Hohenzwarta držijo vsaj toliko, da podobe ne zagrinjajo.

Repentabrci so si dolgo prizadevali, da bi postala kaplanija neodvisna župnija. Tomaj je bil precej oddaljen in kot kaplanija so imeli do materne fare dolžnosti, ki so postale vedno težje. Želja se jim je izpolnila šele leta 1856.

Z dekretom št. 754 z dne 24. avgusta 1856 je Repentabor končno postal samostojna župnija. Vsebina ustanovnega dekreta določa, da župnike nastavlja izključno tržaški škofjski ordinariat in da nova župnija obsega vasi Repen, Col, Vrhovlje in Voglje. Med drugim sta bila tudi določena število maš, ki jih je župnik dolžan darovati za ljudstvo, in višina njegovih prejemkov v breme faranov in verske občine.

Kot prvi župnik nove župnije je bil leta 1857 imenovan Franc Černe iz Tomaja. Ko je bil premeščen v Rojan v Trstu, je leta 1862 na njegovo mesto prišel Janez Treun iz Idrije.

Franc Černe je bil rojen 20. februarja 1822 v znani tomajski družini »od Fabjanjih«. Posvečen je bil 1. januarja 1845. Z Repentora je šel kot župnik v Rojan v Trstu, nato na Opčine in se ponovno vrnil v Trst, in sicer kot župnik pri Sv. Jakobu in Starem sv. Antonu. Leta 1884 je postal tržaški *canonicus scholasticus* (stolni kanonik). V tistem obdobju sta bila v tržaškem stolnem kapitlju kar dva Tomajca, poleg Černe-ta tudi France Uzman. Umrli je v Trstu 15. novembra 1902.

Po drugi svetovni vojni so se spremenile državne meje in nove razmere so razdelila občino in župnijo Repentabor. Župnija je prešla iz tomajskega v openski dekanat, pridobila Fernetiče, a izgubila sledeče vasi: Voglje, Dol in Vrhovlje. Prve čase je bilo tem trem vasem zelo hudo zaradi neprestopne meje: lastna župnijska cerkev tik pred očmi, k sv. maši pa so morali hoditi v Dutovlje blizu Tomaja. Danes so spet drugačne razmere, saj so pred nekaj leti odpravili vse mejne zapreke med Italijo in Slovenijo. Tako lahko verniki nekdanje skupne župnije ponovno hodijo k sv. maši na Repentabor.

Repentabska cerkev je v bistvu ostala nespremenjena vse do leta 1958, ko jo je takratni župnik Avguštin Žele v notranjosti temeljito prenovil: tlak, klopi, stranska oltarja, križev pot. Naročil je nove orgle, ki jih je izdelalo podjetje Beniamino Zanin iz Codroipa in so prvič zadonele za veliko noč leta 1954.

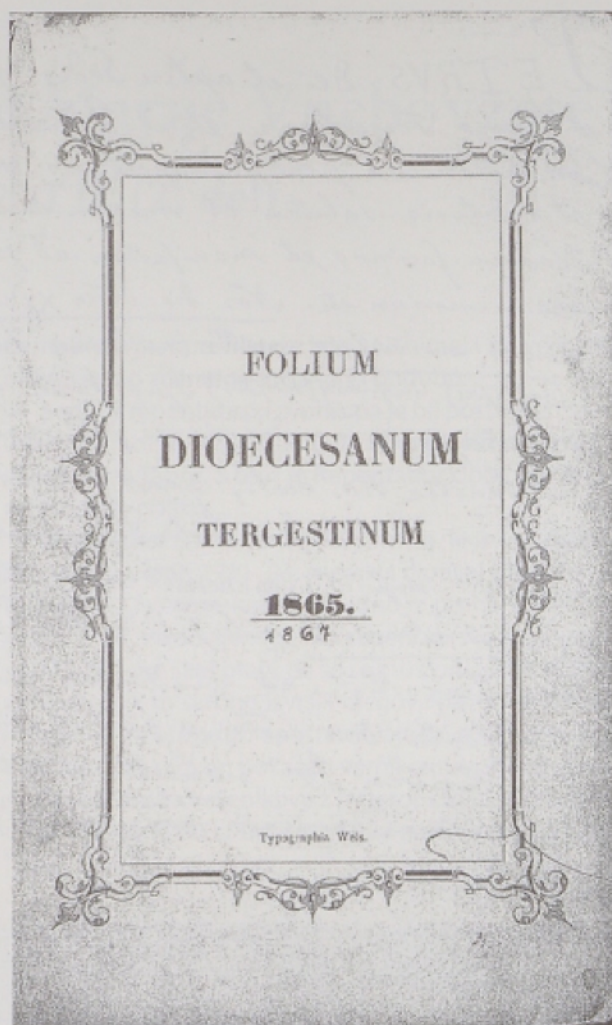
Zadnjo obnovo je cerkev doživela v letih 1983–2006 pod vodstvom sedanjega župnika oz. nadžupnika in škofovega vikarja za Slovence v Trstu Antona Bedenčiča. V tem času so obnovili ves Tabor: cerkev, župnišče in srenjsko hišo poleg cerkve. Po obnovi je cerkev, posebno v notranjosti, ponovno pridobila vsaj nekaj nekdanjega videza.

Z dekretom tržaškega škofa Giampaola Crepaldija z dne 21. januarja 2012 je župnija Repentabor postala nadžupnija.

Repentabsko svetišče je že od srednjega veka tudi romarsko središče za kraško območje. V 19. stoletju so bili na Tabru nekateri zelo znani shodi, ko se je zbralo do 10.000 ljudi.

Osrednji shod je 15. avgusta na sam Marijin praznik. Tržaški škof je prav na dan letošnjega praznovanja Marijinega vnebozvetja, tj. 15. avgusta 2012, izdal dekret, s katerim je repentabsko cerkev povzdignil v svetišče, tako da je tudi uradno prevzela naziv **ŠKOFIJSKO SVETIŠČE BLAŽENE DEVICE MARIJE VNEBOVZETE**.

(Konec)

VIRI:

- *Di Brazzano Stefano: Pietro Bonomo (1458–1546). Diplomatico, umanista e vescovo di Trieste. La vita e l'opera letteraria, Edizioni Parnaso, Trieste 2005.*
- *Flego Stanko, Rupel Lidija: Prazgodovina gradišča tržaške pokrajine, ZTT, Trst 1993.*
- *Gherbaz Roberto, Santorini Franca: Pergamene, codici e carte dell'Archivio capitolare di San Giusto, Diocesi di Trieste, 2003.*
- *Kjuder Albin: Zgodovinski mozaik Primorske v letih 1956–1960.*
- *Razni avtorji: Osebnosti – veliki slovenski biografski leksikon od M do Ž, Mladinska knjiga, Ljubljana 2008.*
- *Pirjevec Marija: Trubar, Kosovel, Kocbek e altri saggi sulla letteratura slovena, EST, Trieste 1989.*
- *Sila Matija, Zgodovina Repentabra, rokopis.*

Marija Pirjevec

Jože Horvat: Navdih in besede Pisatelji in pisateljice s Tržaškega

Knjiga intervjujev s pisatelji in pesniki s Tržaškega *Navdih in besede* (Mladika, 2012) je v našem prostoru novost, saj takih publikacij v zamejstvu do sedaj še nismo imeli. Novost pa je tudi zato, ker ni veliko preučevalcev slovenske književnosti iz matične domovine, ki bi pokazali tolikšno zanimanje za literarno delo naših ljudi. Prav v tem pa je publicist in pisatelj Jože Horvat izjema: z nekaterimi tukajšnjimi literati se namreč kot nekdanji urednik kulturne rubrike *Dela, Slovenca* in *Zvona* pa tudi sodelavec različnih revij ukvarja že več desetletij. Ne gre spregledati, da je bil od nekdaj pozoren tudi do drugih manjšin, ne samo do slovenske. O tem priča njegova potopisna knjiga *Lužica in njeni Srbi*, ki je izšla pri Slovenski matici leta 1988. Naj ob tem opozorim, da mu je oblika intervjuja posebej blizu. To dokazujeta dve knjigi portretnih študij slovenskih piscev *Pisatelji* (1983) in *Profili prizorov* (2003) pa še pogovori s Petrom Handkejem *Še enkrat o deveti deželi* (1993), ki so izšli tudi v nemščini in italijanščini.

Avtor je izbor intervjujev pospremil s kratkim uvodom, v katerem je pojasnil svoj odnos do zamejskega prostora, ki je – kot meni – znotraj slovenskega literarnega ozemlja nekaj posebnega in samosvojega. V opusu številnih tržaških piscev se kaže podoba zamejskega mikrokozmosa, zapisana »v skupnem slovenskem jeziku in prežeta z duhom vseslovenske kulture«. Hkrati pa se razkriva tudi vrsta posebnosti, ki jih pri piscih iz matične domovine ni najti. Gre torej za pesnike in pisatelje, ki so 'naši', obenem pa tudi 'drugačni'. Drugačni tudi zato, ker imajo drugačno zemljepisno središče, usmerjeno v Trst. Saj je prav to mesto, kot bomo, »vir njihove ustvarjalnosti, ki človeku daje/.../ smisel in moč braniti vedno ogroženo slovenstvo in posameznikovo svobodo«.

Tem ugotovitvam naj dodam, da je prav vprašanje človekove svobode ena osrednjih eksistencialnih tem, ki od nekdaj vznemirja besedne ustvarjalce tega območja. Iz pogovorov s tržaškimi avtorji lahko odkrijemo, da je pogosten predmet njihovega opazovanja slovenski človek 20. stoletja, ki se je pod pritiskom različnih totalitarizmov znašel v položaju preganjanca in žrtve prav zaradi primarne ljubezni do svobode.

A obrnimo se k osrednjemu delu knjige, k intervjujem s tržaškimi pisci. Gre za pogovore z Dušanom Jelinčičem, Marijem Čukom, Acetom Mermoljo, Evelino Umek, Bruno Marijo Pertot, Miroslavom Košuto, Borisom Pahorjem, Alojzom Rebulu, Zoro Tavčar in Milanom Lipovcem. Horvat jih je razvrstil po letnicah njihovega rojstva, tako da je začel z najmlajšim, se pravi z Dušanom Jelinčičem, vse do najstarejšega, že pokojnega **Milana Lipovca**. Pogovor z njim je bil objavljen v *Delu* ob pisateljevi 85-letnici (1997), le malo pred njegovo smrtjo. Lipovec se nam razkrije kot nekonvencionalen pisec z velikim poslušom za preproste in prvine, včasih skrivnostne ljudi, ki jih je v romanih *Ljudje ob cesti* (1961) in *Leseno jadro* (1976) oblikoval po resničnih modelih. Dobro se je namreč zavedal, da »neobstoječi, izmišljeni junaki niso prepričljivi«. Zanimivo je, da Trst s svojim mestnim vrvežem in urbano plehkostjo ni glavno prizorišče njegovega prvenca *Ljudje ob cesti*, temveč tedaj obrobni Brkini, ki jih je odkrival kot otrok, medtem ko se dogajanje v romanu *Leseno jadro* odvija na Ljubljanskem barju, kjer je v nemirnem času med vojnami sam živel. Iz pogovora izvemo tudi marsikaj o njegovem posebnem čutu za jezik, o mestoma narečno obarvanem slogu, posejanem tu in tam z arhaizmi, pa tudi o njegovem smislu za humor, kar je med slovenskimi pisci bolj redek pojav. O reviji *Zaliv*, ki ji je bil vrsto let odgovorni urednik, hudo domušno pripominja, da je »vroč krompir, s katerim bodo imeli slovenski zgodovinarji še dosti opravka«.

Jože Horvat.

Prav pri *Zalivu* je bil z Lipovcem tesno povezan **Boris Pahor**, ki je za razliko od njega v svojem opusu ves osredotočen na rodno mesto. Slovenski Trst je namreč prav s Pahorjem prvič zaživel v vsej kompleksni družbeni stvarnosti in mediteranski posebnosti. Iz intervjuja zvezmo, da si je Pahorjev prijatelj in mentor Edvard Kocbek že v času, ko je urejal revijo *Dejanje* (1938–1941), močno prizadeval, da bi mladi in nadarjeni pisec pisal o usodnih pojavih slovenskega človeka ob morju. »Najti moraš – piše – pravo in ustrezno obliko proze našemu človeku ob morju, kratko, rezko in modro. Ni hudič, da bo Trst prej ali slej dobil svoj roman.« Avtor *Groze* mu je v enem od pisem tudi povedal, da se njegova pisateljska avtentičnost najizraziteje razkrija prav tam, kjer opisuje svoje 'mesto v zalivu', kraško pokrajino in morje. Jasno je, da je vse to najpogosteje le zunanji okvir in da je bistvo njegove proze drugače. Pahorju je šlo, kot pravi sam, predvsem »za zvestobo usodi *ponižanih in razžaljenih*«, zato je poskušal prikazati našo izpostavljenost uničevanju, kamor sodi seveda tudi prepoved uporabe maternega jezika.

V pogovoru se Horvat dotakne tudi polemičnih in kritičnih spisov, ki jih Pahor piše že več kot pol stoletja, vse od članka, objavljenega v *Primorskem dnevniku* leta 1952, v katerem je odločno zavrnil politično gonjo zoper Kocbekovo zbirko novel *Strah in pogum*. Njegovo kritično razmišljanje pa sega vse do današnjih dni. Ne more si kaj, da se ne bi obregnil ob zablode današnje slovenske politike. Prav zato pa je danes po njegovem toliko bolj čutiti potrebo po angažiranih pisateljih, ki bi opozarjali na prevlado korupcije v slovenski družbi in skušali vcepiti mladim generacijam narodni čut, ki je bil – kot meni – v preteklosti ogrožen zaradi polstoletne prevlade komunističnega internacionalizma, danes pa zaradi globalizacije. Kljub vsemu pa ohranja vero v zgodovinski razvoj, ki naj bi šel v smeri bolj humane prihodnosti. To je njegova »horizontalna transcendenca«, na katero je opozorila Ivanka Hergold.

Tretji pisatelj, ki mu Horvat posveča pozornost, je **Alojz Rebula**. V knjigi sta objavljena kar dva intervjuja, ki sta izšla v revijalnem tisku v devetdesetih letih. V prvem Horvat izpostavi dve temeljni kategoriji, katerima je Rebula posebej zavezan: krščanstvo in antiko. Sam poudarja, da mu je postalo krščanstvo, potem ko je zavrnil svojo nekrščansko držo, ki se kaže v noveli *Utrži, Adam* (Razgledi, 1951), zanimivejše od vseh možnih zanimivosti. Druga njegova velika ljubezen je antika oziroma grštvo. Dve intuiciji grštva sta zanj, kot meni, tako rekoč kongenialni: uvid o tragičnosti človekove eksistence in iz tega sledeče spoznanje o bistveni nezadostnosti sveta, »ki sili Grka, da prebija ob-

zidje imanence in se usmeri v transcendenco«. Torej »skrajni realizem, združen z zaletom v neskončno«.

V pogovoru pridejo na dan tudi druge teme, npr. pisateljev odnos do maternega jezika, ki je po Horvatovih besedah včasih nekoliko idealiziran. Rebula opozori na škodo, ki jo je sam utrpel kot otrok, ko ga je fašizem oropal slovenske osnovne šole in gimnazije. Pri materinščini pa ceni predvsem poštenost, ki izhaja iz dejstva, da »slovenski jezik retorike enostavno ne prenese«, medtem ko odkriva v italijanščini, prav nasprotno, »neko kongenialno retoričnost«. Na koncu seveda ni moglo izostati vprašanje o sedanjem položaju Slovencev v Italiji. Rebulov odgovor je brezkompromisen. Meni, da glede kulture ni toliko zaskrbljen, da pa je demografski položaj na Tržaškem porazen.

Iz pogovora lahko sklenemo, da je za oba avtorja, Pahorja in Rebulu, značilno angažirano razmerje do sveta, vendar v dveh zelo različnih smereh. Pahor je z vsem svojim temperamentom obrnjen v smer liberalnega in socialnega humanizma, piše in živi v svetu imanence. Rebula pa ni nič manj temperamentno naravnat čisto drugam, v krščansko transcendenco in v eshatologijo.

Četrta pisateljica, s katero Horvat razvije dialog, je **Zora Tavčar**, razpeta med rodnim Zasavjem in zamejstvom, kjer je kot žena pisatelja Alojza Rebole preživela dobršen del svojega življenja in kjer občasno še danes živi. Prav v Trstu, ki jo je, kot pravi, kulturno razživel, je napisala svojo prvo avtobiografsko zbirko kratkih zgodb *Veter v laseh* (1982). V njej je strnila svoje spomine na predvojna, medvojna in prva povojna leta, s tem pa po Horvatovih besedah razkrila dramatično zgodovino Slovencev dvajsetega stoletja. Tematsko širše zasnovana je njena knjiga *Ob kresu življenja* (1982), v kateri obravnava vse tri Slovenije, ob matični in zamejski še zdomsko. Ob najnovejši knjigi njene kratke proze *Kroži, kroži galeb* (2008) se Horvat sprašuje, ali ni prisposodba galeba, ki kroži nad morjem in včasih zaide do osrednje Slovenije, simbol združenja obeh Slovenij. Tavčarjeva se s to interpretacijo ne strinja v prepričanju, da je taka ideja po njenem sen, ki nikoli ne bo izpolnjen. »Kar nas je ostalo zunaj meja nove države Slovenije – meni – ostajamo 'zamejci', manjšina sosednjih držav, brez samozavestne in odločne zaslombe matične domovine, povrh pa še po malem med seboj razklani in preponižni pred večinskimi oblastmi.«

'Zgodba o zamolčani identiteti', kot je Horvat sintetično označil intervju z **Evelino Umek**, nazorno prikazuje tematsko jedro avtoričinega leposlovnega dela. To je razvidno iz njene prve obsežnejše zbirke novel *Mandrija in druge zgodbe* (2003) kot tudi iz romanov,

ki so ji sledili, od *Frizerke* (2005) pa do *Hiše na Krasu* (2006) in *Zlate poroke ali Tržaškega bluesa* (2010). Ob praznini, ki obdaja mlade, ugotavlja, da v današnjem svetu vrednote izgubljajo svoj smisel, strah za preživetje pa briše identiteto. Tostran in onstran nevidne meje opaža Umkova zaskrbljujoč pojav, to je zmanjšanje zavesti o skupnem kulturnem prostoru, zavesti, ki je bila nekoč živa in samoumevna.

Zadnji na vrsti v krogu pisatelj je Horvatov intervju z **Dušanom Jelinčičem**. V njegovih pripovedih gre v glavnem za postopen odmik od predvojnih, medvojnih in povojnih travm, za umik iz območja osebne in skupnostne nacionalne ogroženosti. Na kratko, gre za premike k bolj osebnim, bivanjskim vsebinam, tudi za močnejše premike tematike v tuja in daljna okolja sveta. V tem kontekstu je zanimiva trditev, da je v romanih z alpinistično tematiko Jelinčič uvedel nov način pisanja gorniške literature. Tako se je v knjigi *Zvezdne noči* (1990; 2006) osredotočil predvsem na notranja, duševna občutja gornikov. Ob alpinistični pa razvija Jelinčič v svojih delih tudi eksistencialno-filozofsko tematiko, kot npr. v romanu *Tema na pomolu* (1995), ki ga imajo nekateri kritiki za njegovo najboljšo delo, blizu Camusu ali Werflu. Pisatelj sam opozarja, da junaki njegovih del navadno ne nastopajo kot Slovenci, še manj kot pripadniki manjšine. Glede odnosov med italijansko večino in slovensko manjšino na Tržaškem opaža premike na bolje, saj je bil tudi sam, kot pravi, v italijanskem okolju brez vsakršnih predsodkov sprejet kot slovenski pisatelj. Iz razgovora je razvidno, da skuša Jelinčič z motivom svetovnega popotništva preseči manjšinsko zamejenost in skoraj bolešno pripetost na domačo zemljo ter se soočiti z duhovnimi in eksistencialnimi problemi sodobnega človeka. To pa seveda ne pomeni, da bi lahko zatajil svoje poreklo: »Jaz sem že tak – poudarja – da vztrajam pri svojem poreklu, in to tudi s ponosom povem.«

V pesništvu povojnega Trsta je med najvidnejšimi imeni lanski Prešernov nagrajenec **Miroslav Košuta**, ki sodi v zgodnjo povojno pesniško generacijo. Med študijem v Ljubljani pa tudi pozneje je bil močno povezan z literarnim dogajanjem v matični domovini. V slovensko prestolnico je po maturi prišel, kot pravi, poln ljubezni do materinščine, a hkrati obremenjen s preživelim besediščem in tujo melodiko. Niko Grafenauer, Marijan Kramberger, Kajetan Kovič, Tone Pavček, Ciril Zlobec, Ivan Minatti in Dane Zajc so bili pesniki, ki so ga osvojili, z nekaterimi med njimi je tudi prijateljaval. Med italijanskimi liriki je bil zanj pomemben Umberto Saba, vendar le vsebinsko, ne pa v obliki ali jeziku. Večji vpliv je, kot meni, imel nanj Giuseppe Ungaretti zaradi sežetosti njegove pesmi in

kraške ostrine verzov. Ob tem ne gre spregledati, da je velik del Košutove poezije tematsko vezan na tržaški mestni, obmorski in kraški svet. Kot lahko beremo v intervjuju, je od prve zbirke *Morje brez obale* (1963) pa do najnovejše *Drevo življenja* (2011) delovala v njem izredna moč osebnega vitalizma in upornosti ter neka za tržaški prostor tipična mediteranska širina. Na drugi strani so osebna tragična doživetja in tesnobe zamejskega prostora poglobljala v pesniku občutek praznine in prastrahu.

Ob povratku v Trst se mu je po 13-letnem bivanju v Ljubljani slovenska tržaška narodna skupnost pokazala v vsej svoji razklanosti, skupaj z njo pa tudi zgodovinska tragika nekdanj bleščečega mesta, zdaj pa odvečnega priveska Apeninskega polotoka. Trst je v zbirki *Pričevanje* (1976) označil kot »mesto na robu sveta«, brez lastne življenjske volje in brez perspektiv.

Pesnica **Bruna Marija Pertot** je za razliko od Košute in drugih njenih vrstnikov, ki so se vključili v povojne literarne tokove na Slovenskem, ubrala popolnoma drugačno, skoraj samoraslo pot. »Ljubljana – pravi – je bila takrat zame daleč kakor Luna /.../.« Kljub temu pa je številne sodobne pesnike slovenskega parnasa od Udoviča, Vipotnika, Koviča in Menarta do Dekleve intenzivno prebirala, prav tako tudi tedaj prepovedanega Balantiča.

Na povabilo prof. Martina Jevnikarja je začela sodelovati v zamejskem dijaškem glasilu *Literarne vaje*, sledilo je pisanje za revijo *Mladika*, nato pa še izid njene prve zbirke *Moja pomlad* (1961). V njej gre za tradicionalno, izrazito intimistično liriko, v kateri bi zaman iskali kakršnokoli angažiranost. V zbirki *Bodi pesem* (1975) podaja svoje misli o pesništvu: za Pertotovo je poezija »najvišja in obenem najgloblja človekova izpoved, tudi ko gre za najbolj preprosto pesem nezatnega pastirja sredi puščave«. Tretja zbirka *Ti navdih in jaz beseda* (2007), kjer je dosegla najvišjo izpovedno raven, je po Horvatovih besedah napisana skozi optiko duhovnosti. V njej bralca znova prevzema z vrednotami, ki jih sodobni svet skoraj ne čuti več. To so domoljubje, ljubezen do maternega jezika, intimno ljubezensko in religiozno čustvo. V intervjuju sama prizna, da jo je transcendenca vedno vznemirjala in jo napolnjevala z občutki misterija in poetičnosti.

Viden odmik od klasično urejene poezije in vseh vzvišenih leg pesništva zasledimo v zbirkah **Aceta Mermolje**, ki je že takoj na začetku uvedel v slovensko tržaško pesništvo nove vsebine. Tako je njegova lirika odprla vrata pritlični vsakdanjosti in tudi običajnemu jeziku. Že v *Novi pesmarici* (1975) so ga navdihovali, denimo, italijanski kantavtorji, kot so bili De André, Guccini, De Gregori, folk singer Bob Dylan, od Slo-

vencev pa Milan Jesih in drugi. Tisto, kar dela njegovo poezijo aktualno, je po Horvatovih besedah prav socialni in etični revolt. Naslednje Mermoljeve zbirke *Zvezdami v žepu* (1982), *Igra v matu* (1984) in *Elegije in basni* (1991) se že z naslovi odpirajo novim temam kot npr. vprašanju razpetosti med scientističnim umom in spontano intuicijo oziroma iracionalnostjo. Kot bremo v ciklu *Galilej*, je čistemu otroškemu srcu, se pravi iracionalnemu v nas, pripisana možnost, da se v njem rodi etični čut, iskanje dobrega, ki ni le osebno dobro, ampak pomeni deliti dobro z drugim. Glede najnovejše zbirke *To ni zame* (2007) Horvat navaja Vilmo Purič, ki meni, da je v njej »središčen razhod med vztrajanjem v imanenci, ki se sprti razkrajja, in iskanjem transcendence, ki bi nakazala drobec smisla«. Mermolja pristaja na tako razlago s tezo, da vprašanje transcendence v današnjem svetu nikakor ni umrlo, nasprotno, morda je celo bolj aktualno, kot si lahko mislimo. Odmik od tradicionalnih tem se kaže tudi v tem, da v Mermoljevi poeziji ni globlje zasidranosti v primorski tradiciji, v kulturnem izročilu in v kakršnem koli patriotizmu.

Najmlajši pesnik, s katerim se Horvat v knjigi pogovarja, je **Marij Čuk**. Kljub temu da je po osnovni naravnosti prozaist, pisec zgodb, Čuk priznava, da je bila prav poezija tisto izrazilo, s katerim je na začetku skušal podirati plotove, ki so nastali v našem prostoru. Drugače povedano, njegova pesem je izhajala iz neke iskre revolta, ki je tlel v njem. Pod vplivom pesnikov, kot so Jesih, Šalamun, Zagoričnik in še kdo, je uvidel, da je treba tematiko zaprtega zamejskega prostora izpovedati drugače, izzivalno, nikakor ne domačijsko. Taka je npr. zbirka *Zakleta dežela* (1975), saj hoče biti kritika neke okostenele družbe, ki je statična in se ne spreminja. Skupaj z Mermoljevo pomeni Čukova lirika nekakšno prelomnico, odločno se namreč oddaljuje od domoljubnih, malce jokavih tem nacionalne identitete. Kasneje se pesnik odmakne od manjšinske, nacionalne ali socialne tematike in se kot zvest opazovalec samega sebe odpre breznom intimi (*Ugrizi-Morsi*, 2003). Kljub vsej skepsi in mestoma cinizmu se ne odpoveduje idealom, čeprav ve, da so težko dosegljivi. Na vprašanje o vplivu, ki ga je imela nanj italijanska kultura, odgovarja, da je prav iz nje črpal svobodo misli in duha. Kritičen pa je do Slovenije, ki po njegovem stori premalo, da bi se slovenska skupnost v Italiji in matica uspešneje zblížali.

Za sklep lahko ob Horvatovih opažanjih rečemo, da vsebuje sodobna tržaška književnost tako nasproti matični slovenski kot sosednji italijanski nekatere dokaj izrazite lastnosti, vezane na zgodovino in prostor njenega nastajanja. Gre predvsem za pripetost te književnosti na razmeroma trdno hierarhijo vrednot, ki imajo

tri temeljna jedra. To so jezik, narod in bivanjski etos. Vendar ta etika ni statična, predvsem pri mlajši generaciji je odprta moderni relativizaciji in destabilizaciji.

Kljub generacijskim in individualnim razlikam, na katere smo bili v Horvatovih pogovorih z našimi pisci opozorjeni, ni mogoče prezreti neke povezujoče lastnosti te literature, njene posebne vezanosti na tržaški prostor in njene svojevrstne odprtosti v svet. Prav spojitev med regionalnostjo in kozmopolitizmom je tisto, kar jo dela aktualno in vredno pozornosti. Z gotovostjo lahko ponovim svojo misel iz intervjuja, da sta bili osebna in družbena ogroženost v zamejskem prostoru preresni, da bi tržaški literaturi dopuščali večjo notranjo razpuščenost, filozofijo absurda, ludizem ali nihilistično držo.

In ne nazadnje! Če se od intervjuvancev in njihovih pripovedi obrnemo k samemu avtorju –snovalcu vprašanj in zapisovalcu odgovorov – ne moremo mimo vsega tistega, čemur pravimo: kultura intervjuja. Merimo jo najprej po tehtnosti in globini postavljenih vprašanj. Vprašanja so namreč na začetku vsega in so pri dobrem intervjuju taka, da v resnici že veliko vedo, morda vse ali celo več kot izpraševanec sam. Pri Horvatu so te reči jasne: nikoli si ne dovoli vprašanj polovične vednosti ali nevednosti, kakršna lahko srečujemo pri današnji poplavi intervjujev kot metode improviziranega informiranja.

Naslednje bistveno vprašanje je mentalna drža izpraševalca in njegovih vprašanj. Intervju je lahko zastavljen napadalno in izzivalno, kar je danes pogosto v navadi in ustreza dnevnim potrebam po senzacionalnem. Horvat je pri svojem postavljanju vprašanj zbran v strokovno utemeljeno opazovanje stvari. Je obziren, vendar zahteven. Ve, da intervju ni kompliment, temveč raziskava. Daleč od cenene prijaznosti ali oglaševalske reklamnosti, v kakršno močno tone današnje ocenjevanje književnosti.

In končno, intervju je zapis, namenjen javnosti. Torej jezik ne sme biti narejen samovšečno, nakičeno z navidezno učenim slovarjem akademske mode in njenih teorij. Horvatov jezik je jasen in vsebinsko odgovoren. Gre za pisca, ki ve, kaj je literatura, in ve, kaj je literarna znanost, ve pa tudi, kje je njun smiselni stik, primeren za bralca. Je pisatelj in zato tudi ve, da je čisto na dnu dobrega intervjuja v resnici dvogovor, ki nosi v sebi sestavine dramske napetosti. Pozna jo in z njo ravna tankočutno. Skratka, s svojo knjigo intervjujev je Jože Horvat tokrat razločno in učinkovito zarisal nekaj zelo izrazitih in bistvenih črt na zemljevidu tržaške slovenske književnosti.

*Poročilo o Horvatovi knjigi **Navdih in besede** je bilo predstavljeno v Društvu slovenskih izobražencev 7. januarja 2013.*

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

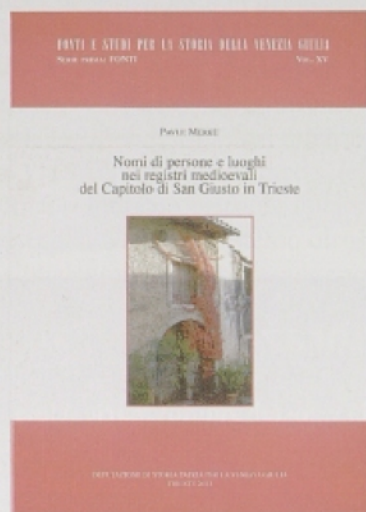
V ponedeljek, 4. februarja, sta DSI in Knjižnica Dušana Černeta imela v gosteh zgodovinarje Aleša Gabriča, Bojana Godešo in Aleksandra Lorenčiča, ki so predstavili nove študije sodelavcev Inštituta za novejšo zgodovino. Večer je vodil Ivo Jevnikar. V ponedeljek, 11. februarja, sta Društvo slovenskih izobražencev in Slovenska prosveta priredila tradicionalno Prešernovo proslavo s kratkim kulturnim programom in podelitvijo nagrad 41. literarnega natečaja Mladike in priznanj 38. natečaja Mladi oder. O prejemnikih Mladikinih nagrad smo poročali v prejšnji številki, o priznanjih Mladi oder pa poročamo na drugem mestu. Pri kulturnem programu so sodelovali sopranistka Tamara Stanese in pianist Tomaž Simčič ter igralci Radijskega odra Julija Berdon, Maruška Guštin in Tomaž Susič, ki so brali odlomke iz nagradjenih del na natečaju. Slavnostni govor je imela prof. Jadranka Cergol. V ponedeljek, 18. februarja, je bil gost večera dr. Zvone Žigon, ki je govoril o svoji knjigi »Ljudje odprtih src. Slovenski misijonarji o sebi«. Prikazal nam je tudi zanimiv film o svojem obisku pri Eskimih v severni Kanadi. Zadnji ponedeljek v februarju je bila gost v Peterlinovi dvorani dr. Mojca Kovačič z Glasbeno-narodopisnega inštituta ZRC SAZU. Govorila je na temo »Glasba in kontekst v pritrkavanju«.

Zgodovinarji A. Lorenčič, B. Godeša, I. Gabrič in časnikar I. Jevnikar; Prešernova proslava med govorom Jadranke Cergol (desno).

Levo: recitatorji Julija Berdon, Maruška Guštin in Tomaž Susič na Prešernovi proslavi; na sredi: dr. Zvone Žigon; desno: dr. Mojca Kovačič o glasbi in pritrkavanju.

PAVLE MERKŪ KOT IMENOSLOVEC

V Državnem arhivu v Trstu so 24. januarja predstavili 543 strani debelo knjigo v italijanščini, ki predstavlja življenjsko delo mnogostranskega umetnika in znanstvenika prof. Pavleta Merkušja na področju jezikoslovja in imenoslovja ter nosi naslov *Nomi di persone e luoghi nei registri medioevali del Capitolo di San Giusto in Trieste* (Osebna in krajevna imena v srednjeveških registrih kapitlja Sv. Justa v Trstu). Knjigo je založila Deputazione di storia patria per la Venezia Giulia (zasebno domoznansko združenje za Julijsko krajino, sorodno tistim, ki po vseh italijanskih deželah delujejo pretežno v sodelovanju s podružnicami Državnega arhiva in s krajevnimi upravami).

Avtor je med dolgoletnim pregledovanjem sedmih registrov prihodkov in razhodkov tržaškega stolnega kapitlja za leta 1307–1406 izpisal, preučil, povezal, obrazložil in opremil z opombami ter navedbo drugih virov vsa osebna imena, priimke, vzdevke in krajevna imena, ki se v njih pojavljajo. Gradivo, ki ga je uredil za to knjigo, je nameraval še

datatno obdelati, vendar mu opešano zdravje tega ni dopustilo.

Med predstavitvijo je avtor med drugim povedal, da so v takratnem Trstu po jezikovnem izvoru prevladovali Furlani, sledili so Slovenci in pa Italijani. Prvi slovenski priimki so se sploh oblikovali na tem območju.

PLOŠČA ZA UROŠA ŽUNA

Na rojstni hiši na Linhartovem trgu v Radovljici so 7. decembra lani odkrili ploščo enemu izmed redkih Slovencev, ki mu je izraelsko spominsko središče Yad Vašem podelilo naziv Pravičnika med narodi, ker je v času holokavsta reševal Jude.

Pravnik Uroš Žun (1903–77) je bil pred vojno obmejni komisar v Mariboru. Leta 1940 je proti ukazom nadrejenih sprejel v Jugoslavijo 16 mladih judovskih begunk in jim pomagal naprej, tako da so se po dolgih pustolovščinah preko Zagreba, Slovenije in Italije rešile v Palestino. Pobudo za ploščo je občini Radovljica dal upokojeni diplomat Ivan Martelanc.

BARAGOVNI DNEVI 2012

Tradicionalne Baragove dneve 2012 so konec septembra priredili v Marquetu, kjer je bil ta svetniški kandidat škof. Tam je tudi umrl. Pokopan je v stolnici skupno z naslednikom, slovenskima misijonskima škofoma Mrakom in Vrtnom.

V soboto, 22. septembra, je novomeški škof Andrej Glavan v imenu Slovenske škofovske konference vodil slovesno somaševanje v slovenščini. Stolnico so napolnili rojaki iz Chicaga, Lemonta, Clevelanda, Toronta in drugih krajev v ZDA in Kanadi. Slovenci so imeli posebno srečanje tudi v ponedeljek, medtem ko je bila osrednja skupna svečanost v angleščini v nedeljo, 23. septembra.

Blaženi Miroslav Bulešič

Papež Benedikt XVI. je v 20. decembra podpisal odlok o razglasitvi istrskega hrvaškega duhovnika Miroslava Bulešiča za blaženega, ker je pretrpel mučeništvo zaradi sovražstva do vere. Slovesna razglasitev novega blaženega bo 28. septembra na območju poreško-puljske škofije.

Bulešiča so v ozračju povojnih revolucionarnih in proticerkvenih izgredov v Istri avgusta 1947 umorili v Lanišću. Tja je kot 27-letni podravnatelj pazinskega semenišča pospremil priljubljenega tržaškega duhovnika Jakoba Ukmarja, ki je imel nalogo, da kot delegat tržaško-koprškega škofa Santina podeli birmo domačim otrokom.

24. avgusta 1947, ko je bila birma 270 otrok že opravljena, so prenapeteži vdrl v župnišče, do smrti zabodli Bulešiča in hudo ranili Jakoba Ukmarja, medtem ko je krajevni župnik Stefanu Ceku uspelo, da se je skril.

Novi blaženi Miroslav Bulešič se je rodil v istrski župniji Svetvinčenat pri Pazinu 13. maja 1920. Študiral je v Kopru, Gorici in na Gregorijani v Rimu ter bil posvečen v duhovnika leta 1943.

Dogodek v Lanišću je imel zelo velik odmev in značilno je, da se je dal Ukmar, za katerega še teče beatifikacijski postopek, pokopati v takratnem okrvavljenem talarju.

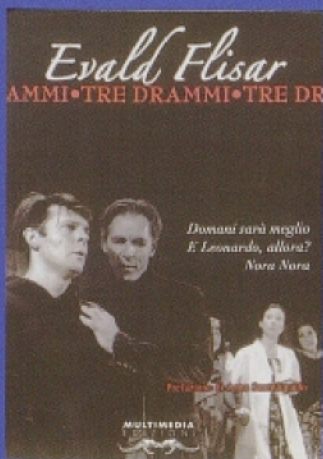
KURENTI V CLEVELANDU

V soboto, 2. marca, so v Clevelandu kraljevali ptujski kurenti. Njihov mimohod je bil sicer predviden v predpustnem času, vendar se je z dovoljenji in carino zapletlo, tako da so se organizatorji odločili, da se dogodku ne bodo odpovedali, čeprav je že napočil postni čas, ker je bilo vanj vloženih veliko energije in časa. Pustni sprevod so pripravili v starem slovenskem naselju v okolici Slovenskega narodnega doma in župnije Svetega Vida, v naselbini, ki je bila pred leti, preden so se Slovenci preselili v predmestja, vsa slovenska. Pri dogodku je bilo soudeleženih več slovenskih organizacij.

Bilo je to prvo Kurentovanje v Clevelandu. Udeležilo se ga je več kot 2.000 ljudi. Policija je zaprla avenijo St. Clair, sprevod pa so spremljali trije policisti na konju. Pobudniki si nadejajo, da bi kurentovanje ponovili prihodnje leto, seveda v pustnem času.

Evald Flisar v italijanščini

Pri založbi Multimedia so izšle tri drame slovenskega pisatelja in dramatika Evalda Flisarja: *Jutri bo lepše, Kaj pa Leonardo?* in *Nora Nora*. Dela je v italijanščino prevedla Diomira Fabjan Bajc, uvod v knjigo pa je napisala Anna Santoliquido.

UMRL JE PRAVNIK IN PUBLICIST BOŽIDAR FINK

V Buenos Airesu je po daljši boleznii 18. februarja umrl vidni predstavnik slovenske politične emigracije v Argentini Božidar (Božo) Fink.

Rodil se je 30. avgusta 1920 v Litiji. Šolal se je v Ljubljani, kjer je leta 1939 maturiral na klasični gimnaziji, leta 1943 pa diplomiral na pravni fakulteti in opravil prakso kot sodniški pripravnik. Oblikoval se je najprej v Marijini kongregaciji pri jezuitih, nato pri mladcih Katoliške akcije. Ob napadu na Jugoslavijo se je kot prostovoljec podal v Zagreb, več mesecev je bil v italijanskem koncentracijskem taborišču v Gonarsu, nato se je pridružil vaškim stražam in naposled domobrancem.

Po vojni je prva begunska leta preživel v taboriščih v Avstriji in Italiji. Poučeval je na begunski gimnaziji, bil član pevskega zbora in kot pravnik sodeloval pri organiziranju taboriščnega življenja. V taborišču v Italiji se je poročil z Valentino Kovač in dobil prvega sina Andreja. Skupno sta imela šest otrok. Trije (Bernarda, Marko in Veronika) so priznani operni pevci, pevsko nadarjen pa je bil tudi sam. V Argentini je s sestrami nastopal s Kvartetom Fink.

V Argentini je začel kot tovarniški vratar, nato se je zaposlil v raznih upravnih oddelkih velikega cementnega podjetja. Ves čas je bil zelo dejaven v slovenski skupnosti. Med drugim je bil predsednik Slovenskega katoliškega akademskega starešinstva, v uredništvu zbornikov Vrednote, v odboru Slovenske kulturne akcije, odbornik in predsednik krovne organizacije Zedinjena Slovenija. V času trenj med osrednjim vodstvom (Zedinjena Slovenija) in krajevnimi domovi je Fink dosegel sporazum, ki je bil podpisan 25. februarja 1962. Uredili so notranja razmerja in ustanovili Medorganizacijski svet. Ob sporu v Slovenski kulturni akciji se je leta 1969 pridružil reviji *Sij slovenske svobode*.

Bil je zagovornik samostojne slovenske države in ploden publicist. Izbor njegovih govorov in člankov sta izšla v knjigah *Na tujem v domovini* (1999) in *Za notranjo osvoboditev Slovenije* (2006).

Po slovenski osamosvojitvi je kot pooblaščenec Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije dobra tri leta opravljal diplomatske in konzularne posle v Argentini. Leta 1997 je prejel častni znak svobode Republike Slovenije. Fink je bil mladinski fotografski pedagog in izumitelj.

Monografijo so pred številnimi Simončičevimi prijatelji in znanci, domačini in ljubitelji fotografije predstavili na 110. Glasovski preji, torej javni prireditvi lista Gorenjski glas 10. novembra v Gorenji vasi. Z avtorjem se je pogovarjal Miha Naglič. Nastopila je tudi glasbena skupina Zaton.

UMRL JE KULTURNI DELAVEC TINE DEBELJAK ML.

Po daljši bolezni je 11. marca v Buenos Airesu nenadoma umrl znani kulturni delavec in časnikar Tine Debeljak mlajši.

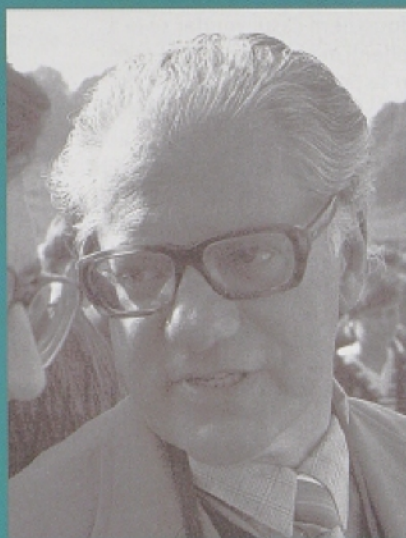
Rodil se je 25. avgusta 1936 v Ljubljani. Njegov oče je bil znani kulturni delavec, pesnik, prevajalec in urednik dr. Tine Debeljak, ki se je ob koncu vojne umaknil v emigracijo. Z mamo in sestrama se mu je mogel pridružiti v Argentini šele leta 1954.

Tine, ki je v Ljubljani maturiral na klasični gimnaziji, se je hitro vključil v kulturno in prosvetno delo rojakov v Buenos Airesu, kot navdušen planinec pa je rad obiskoval tudi Bariloče. Poročil se je s kulturno delavko in sedanjo predsednico Slovenske kulturne akcije dr. Katico Cukjati.

Aktivno je sodeloval v Slovenskem katoliškem akademskem društvu, v Slovenskem gledališču Buenos Aires, Slovenskem planinskem društvu in drugih organizacijah. Trideset let je poučeval na Slovenskem srednješolskem tečaju ravnatelja Marka Bajuka v Buenos Airesu in bil pobudnik abiturientskih potovanj RAST. S petošolci je tudi pripravljaval prve almanaha.

Bil je član in odbornik Slovenske kulturne akcije, več let je urejal njeno revijo Meddobje in sodeloval pri biltenu Glas SKA. Pisal je tudi poezijo in izdal dve pesniški zbirki: Pesmi iz pampe (skupaj z Vinkom Rodetom) in Prsti časa.

Že v mladih letih je bil Tine Debeljak soustanovitelj in sodelavec Mladinske vezi, od leta 1984 dalje pa je bil več kot dvajset let glavni urednik tednika Svobodna Slovenija.

UMRL JE MISIJONAR ERNEST SAKSIDA

V brazilskem mestu Corumba je 13. marca umrl primorski misijonar in salezijanski duhovnik Ernest Saksida. V Braziliji je deloval celih 78 let.

Rajni Saksida se je rodil 15. oktobra 1919 v Dornberku, kjer je obiskoval osnovno šolo, kot gojenec Alojzijevejšča je nato začel obiskovati malo semenišče v Gorici, gimnazijo pa je nato obiskoval še v salezijanskem zavodu v Bagnolu pri Turini in v Braziliji, kjer jo je končal. Že leta 1935 je namreč odpotoval v brazilsko pokrajino Mato Grosso do Sul, da bi tam delal kot misijonar. V Sao Paulu je bil 17. marca 1946 posvečen v duhovnika.

Prvih 15 let je delal kot vzgojitelj in je poučeval na salezijanskih šolah. Misijonsko delo pa je začel leta 1961, ko je prišel v mesto Corumba

na skrajnem zahodu države. Zbiral je zapuščene in revne otroke, zanje zgradil barakarsko naselje in šole. Iz tega je zrastle pravo zidano »mesto otrok« Ciudad Dom Bosco. Po več tisoč otrok sočasno je tako našlo svoj dom in možnost 12-letnega šolanja ter usposabljanja za poklic. Ernest Saksida si je pridobil sodelavce (po letu 1990 tudi iz Slovenije) in poskrbel, da mladi uživajo samopravo z demokratično voljenim županom in pomočniki.

Postal je znan po vsej Braziliji, pomoč njegovi ustanovi pa pošiljajo dobrotniki od vsepovsod, še posebej iz Italije in Slovenije, kjer so omrežja dobrotnikov in kjer imajo Saksidovi oskrbovanci veliko »botrov na daljavo«. Večkrat je bil na obisku v Evropi in v domačih krajih, tudi v Trstu, kjer je misijonska postojanka v Marijinem domu v Rojanu zelo pozorna do njegovega poslanstva. Prejel je več kot 40 odlikovanj in priznanj ter častni doktorat, časnikar in režiser Jože Možina, ki je v filmu že predstavil misijonarja Pedra Opeko, pa pripravljala dokumentarec o njem.

DAN EMIGRANTA

V gledališču Ristori v Čedadu je bila 6. januarja osrednja kulturna in politična prireditev Slovencev v videmski pokrajini, in sicer Dan emigranta, ki je bil letos še posebej slovesen, saj je doživel 50. izvedbo. Dan emigranta sta priredili pokrajinski vodstvi krovnih organizacij SKGZ in SSO pod pokroviteljstvom občine Čedad, nosil pa je še podnaslov Pesmi, glasba, življenje Slovencev videmske pokrajine.

Prisotne sta pozdravila ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Ljudmila Novak ter čedajski župan Stefano Balloch, ki je za letos napovedal poimenovanje čedajske ulice po msgr. Ivanu Trinku ob 150-letnici njegovega rojstva.

Slavnostna govornika sta bila dva. V imenu slovenskih organizacij je nastopil beneški duhovnik in odgovorni urednik časopisa Dom msgr. Marino Qualizza, ki je spomnil na letošnje obletnice, ki so posebej pomembne za Benečane. Gre za 150-letnico rojstva Ivana Trinka in Evgena Blankina, 100-letnico rojstva Artura Blasutta in 80-letnico prepovedi slovenskega jezika v cerkvi. Spregovoril je tudi podtajnik na italijanskem notranjem ministrstvu, predsednik stalnega delovnega omizja za slovensko manjšino prof. Saverio Ruperto.

Glavno vlogo so imeli mladi, ki so se zvrstili na odru s pesmijo in glasbo. Protagonisti 30. Senjama beneške pesmi, ki je bil novembra lani na Lesah, so zapeli pesmi zadnjega beneškega festivala. Pevce in pevke je spremljala skupina BK Evolution. Beneško gledališče pa je v režiji Marjana Bevka prikazalo zgodovinsko igro Galanda iz Ažle - veliki župan Benečije, ki jo je napisal Giorgio Banchig.

NAGRADA ZA MOŽINOV FILM
O PEDRU OPEKI

Na Mednarodnem filmskem festivalu Kanade je režiser in časninar Jože Možina za dokumentarec o misijonarju Pedru Opeki prejel nagrado za odličnost. Podelili mu jo bodo 6. aprila v Vancouveru. Že lani je bil Možina za omenjeni dokumentarec razglašen za najboljšega režiserja dokumentarnih filmov na festivalu ITN v Hollywoodu.

V Sloveniji je bil deležen izjemnega uspeha pri gledalcih, nikakor pa ne pri uradni kritiki. Lazarist Opeka, ki deluje na Madagaskarju, je bil nedavno predlagan za Nobelovega nagrajenca za mir.

SLOVENSKI KNJIŽEVNIKI
OD DEMOKRATIZACIJE DALJE

Predavateljica slovenskega jezika in književnosti na videmski univerzi Maria Bidovec iz Rima je avtorica novega literarnozgodovinskega priložnika Profilo della letteratura slovena dal 1989 a oggi, Schede sugli scrittori (Oris slovenske književnosti od leta 1989 do danes, Preglednica piscev). Izšla je pri rimski založbi Lithos v novi zbirki Laboratorio Est/Ovest. V knjižici so zbrani sintetični zapisi o 80 slovenskih besednih ustvarjalcih, ki so objavili svoja dela v zadnjih dveh desetletjih, in sicer od padca berlinskega zidu do današnjih dni. Med njimi je tudi več zamejskih, dodatni pa se omenjajo v opombah.

Krstna predstavitev je bila v galeriji Ars nad Katoliško knjigarno na goriškem Travniku 7. marca. Z avtorico se je pogovarjal David Bandelj.

PREŠERNOVI NAGRAJENCI

Na osrednji državni proslavi ob Dnevu slovenske kulture sta v Cankarjevem domu v Ljubljani 7. februarja prejela Prešernovo nagrado za življenjsko delo pisatelj Zorko Simčič in slikarka ter ilustratorica Marlenka Stupica.

Nagrade Prešernovega sklada so za izjemne dosežke v zadnjih dveh letih prejeli prvakinja ljubljanskega baleta Regina Križaj, mezzosopranistka Bernarda Fink in njen brat basbaritonist Marko Fink, pesnik Gorazd Kocijančič, baritonist Jože Vidic, prevajalka Marija Javoršek in režiser ter scenarist Metod Pevec.

Prireditve, ki je nosila naslov Kultura osebno, je umetniško zasnovala avtorica in režiserka Ivana Djilas. Občinstvo in nagrajence je nagovoril predsednik upravnega odbora Prešernovega sklada, sicer predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti Jože Trontelj.

50. božični koncert
Zveze cerkvenih pevskih zborov

Jubilejni, 50. božični koncert Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je bil 20. januarja v tržaški stolnici sv. Justa. Prireditelji so mu dali naslov O, magnum Mysterium! V njihovem imenu je prisotne nagovoril predsednik ZCPZ Marko Tavčar.

Nastopili so otroški zbor Vesela pomlad pod vodstvom Gorana Ruzzierja, mlajša ženska vokalna skupina Vesela pomlad pod vodstvom Andreje Štucin, solista Mojca Milič in Goran Ruzzier ter mešani pevski zbor Lojze Bratuž iz Gorice pod vodstvom Bogdana Kralja.

38. natečaj Mladi oder

Na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani so v ponedeljek, 11. februarja, razdelili priznanja 38. razpisa Mladi oder. Natečaj Mladi oder razpisujeta vsako leto Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta. Priznanja so namenjena igralcem, režiserjem in ljubiteljem odrske umetnosti na ljubiteljskem področju. Za leto 2012 so priznanja na Tržaškem prejeli: Osnovna šola Fran Milčinski na Katinari, Osnovna šola Alojza Gradnika z Repentabra, Nižja srednja šola Fran Levstik s Proseka, Nižja srednja šola Ivan Cankar od Sv. Jakoba v Trstu, udeleženci Tečaja lepe govorice za najmlajše v priredbi Radijskega odra, lutkarice iz Devina in okolice, Igralska skupina Tamara Petaros z Opčin, Mala gledališka šola Matejke Peterlin, gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba in MOSP-a ter Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka in Kontovela.

Nekateri predstavniki nagrajenih skupin: Osnovna šola F. Milčinski, udeleženci Tečaja lepe govorice za najmlajše v priredbi Radijskega odra, lutkarice iz Devina (zgoraj); Mala gledališka šola Matejke Peterlin in gledališka skupina SKK in MOSP-a (spoda)

BREDA LONČAR ŽENA LETA

Federacija slovenskih narodnih domov iz Clevelanda v ZDA je za ženo leta izbrala Bredo Lončar, ki je zadnja štiri leta angleška urednica časopisa Slovensko-ameriški časi, tudi sicer pa je dejavna na različnih področjih v slovenski skupnosti.

Priznanje je prejela 16. marca. Breda Lončar je bila izbrana kot prva ženska iz povojne politične emigracije. Rodila se je v Sloveniji, kot otrok se je z družino preselila v ZDA. Lončarjeva, ki je mati petih otrok in babica 12 vnukov, se je upokojila kot profesorica in ravnateljica ameriške srednje šole z več kot 1.600 dijaki. V slovenski sobotni šoli je bila najprej učenka, nato je na njej poučevala, še danes ji priskoči na pomoč. Z Mileno Gobec je soavtorica zelo uspešnega učbenika slovenskega jezika Slovenian Language Manual v dveh zvezkih, ki so ga že desetkrat tiskali v tisočih izvodih in po katerem je še vedno povpraševanje. Aktivna je tudi na kulturnem in prosvetnem področju. V folkorni skupini Kres je bila plesalka in nato učiteljica.

UMRL JE HERMAN SREBRNIČ

V goriški bolnišnici je 3. marca preminil Herman Srebrnič, ki je več kot 60 let kot zborovodja in organist služil Cerкви in svoji narodni skupnosti.

Rodil se je 2. maja 1923 v Medani, leta 1947 pa se je naselil v Gorici. Od leta 1949 je do nedavnega orgljal v Števerjanu, kjer si je ustvaril družino, na Jazbinah in krajša ali daljša obdobja pri Sv. Ivanu in pri kapucinih v Gorici ter drugje. Več desetletij je kot dirigent vodil cerkveni pevski zbor in zbor društva Sedej v Števerjanu.

TRINKOV KOLEDAR 2013

V Kulturnem centru v Špetru so 25. januarja predstavili letošnji jubilejni Trinkov koledar. Spomnili so se tudi 150-letnice rojstva Ivana Trinka, saj je Trinkov koledar prvič izšel pred 60 leti ravno zato, da bi se leta 1953 poklonili 90-letnici beneškega očaka.

Trinkov koledar zadnja leta izdaja Kulturno društvo Ivan Trinko, njegova urednica je Jole Namor. Letos je izšel na 272 straneh. Sooblikovalo ga je 39 avtorjev, ki prihajajo iz videmske pokrajine, Posočja in drugih krajev. Ob 60-letnici izhajanja Giorgio Banchig povzema pisma župnika iz Laz Antonia Cuffola, ki je bil eden glavnih pobudnikov koledarja. Posebna pozornost je namenjena še drugim obletnicam, in sicer 50-letnici dežele Furlanije Julijske krajine in II. vatičanskega koncila, 35-letnici Listine pravic Slovencev videmske pokrajine, ki je bila njihova prva politična platforma, in konference o jezikovnih manjšinah, ki jo je sklicala videmska pokrajina, 30-letnici društva Rozajanski dum, a tudi 300-letnici tolminskega punta.

PRIMORSKA POJE 2013

Na gradu Dobrovo se je 1. marca začela letošnja 44. revija Primorska poje, ki jo ob krajevnih dejavnih skupno prirejajo naslednje ustanove in organizacije na obeh straneh meje: Zveza pevskih zborov Primorske, Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti, Zveza slovenskih kulturnih društev, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta.

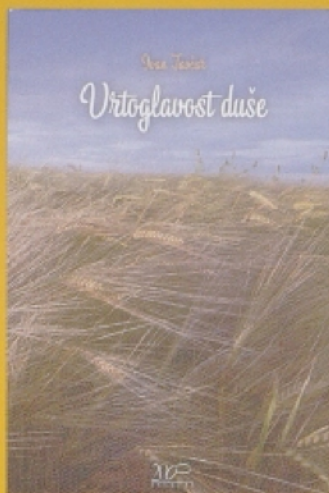
V načrtu je skupno 32 koncertov z nastopom več kot 200 zborov.

V nedeljo, 17. marca, je bila v Ukvah na sporedu posrečena skupna pobuda dveh priljubljenih revij (Primorska poje in Koroška poje), in sicer skupni koncert Koroška in Primorska pojeta.

IGOR ŠKAMPERLE**VITEZ ITALIJANSKE REPUBLIKE**

Na Italijanskem inštitutu za kulturo v Ljubljani je tržaški filozof, sociolog, pisatelj in esejist, sicer pa profesor na Filozofski fakulteti ljubljanske univerze Igor Škamperle 23. januarja prejel listino o imenovanju za viteza Republike Italije.

Nova pesniška zbirka Ivana Tavčarja

Ivan Tavčar je tržaški pesnik, ki je izdal že več pesniških zbirk v slovenščini in v italijanščini. Zadnja je knjiga pesmi *Vrtoglavost duše*, ki jo je izdalo Društvo 2000 v Ljubljani. To je avtorjeva že tretja pesniška zbirka, ki je izšla pri založbi 2000.

UMRL BRUNO PODVERŠIČ

Po kratki bolezni je v šempetrski bolnišnici 21. januarja umrl znani briški javni delavec in umni kmetovalec Bruno Podveršič. Rodil se je 4. februarja 1926 v družini poznejšega števerjanskega župana Hermenegilda Podveršiča. Bil je partizanski učitelj, po vojni pa si je družino ustvaril v Gradnem onkraj državne meje, kjer se je v zadnjih desetletjih uveljavil tudi kot pionir sodobnega briškega oljkarstva.

V času slovenske pomladi je bil izvoljen v novogoriški občinski svet, republiški in zvezni parlament. Kot poslanec v zboru občin se je posledno zavzemal za demokratizacijo in osamosvojitve Slovenije. Vedno je bil tudi pozoren do Slovencev v Italiji, kar je v letih 1995-2006 stvarno dokazoval tudi kot svetovalec in podžupan nove občine Brda.

KOROŠKA POJE 2013**IN 50. GLEDALIŠKI PRAZNIK****KOROŠKE KULTURNE ZVEZE**

V Domu glasbe v Celovcu je bila 10. marca osrednja pevska revija na Koroškem - Koroška poje. Nastopilo je več kot 400 pevcev in glasbenikov iz vseh koroških dolin, gostje so prišli tudi iz matične Slovenije, Slovence v Italiji pa je zastopal mešani pevski zbor Mirko Špacapan iz Podgore. Nastopili so tudi združeni koroški tamburaši. Med prisotnimi sta bila tudi ljubljanski nadškof Anton Stres in ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu Ljudmila Novak, ki je tudi pozdravila prisotne.

Srečanje se je končalo s skupno pesmijo vseh nastopajočih pevcev ob spremljavi združenih koroških tamburašev.

Revijo Koroška poje od leta 1972 neprekinjeno prireja Krščanska kulturna zveza, ki letos praznuje 60-letnico ustanovitve. Tej obletnici je bila posvečena tudi letošnja izvedba kulturnega in pevskega dogodka.

Že decembra lani pa je KKZ poskrbela tudi za velik gledališki podvig.

Ob zlatem jubileju Slovenskega gledališkega praznika, ki ga na praznik Brezmadežne neprekinjeno prireja KKZ v Mestnem gledališču v Celovcu, je domači režiser Marjan Štikar 8. decembra postavil na oder prirejeno verzijo znamenitega Cankarjevega dela *Za narodov blagor*. Nastopalo je 20 igralk in igralcev iz Celovca, Podjune in Roža.

Slovenski gledališki praznik ima svoje začetke v letu 1962, ko je takratni kaplan v Št. Jakobu, veliki prosvetni delavec Vinko Zaletel postavil na oder Miklovo Zalo. Zadnjih 25 let so bila na vrsti le gostovanja gledališč iz Slovenije in Trsta, zato je bila decembrska domača produkcija toliko zahtevnejši podvig.

Sama Krščanska kulturna zveza je nastala kmalu po ustanovitvi Narodnega sveta koroških Slovencev. Njegov kulturni odesk je takrat vodil mladi profesor Valentin Inzko. Na njegovo pobudo je bila leta 1953 ustanovljena KKZ. Včlanjenih skupin je bilo na začetku 18, danes jih je 53. Svoj sedež ima v Mohorjevi hiši v Celovcu.

Srečanje Slovenske skupnosti

Letošnje Novoletno srečanje, ki ga dve desetletji prireja stranka Slovenska skupnost, je bilo 18. januarja v Attemsovi palači v Gorici. Na dobro obiskani družabnosti, ki privablja strankine predstavnike in aktiviste, a tudi politične ter družbene in kulturne predstavnike z obeh strani meje, je nastopil godalni kvartet Kulturnega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel iz Gorice.

Za prireditelje sta spregovorila strankina deželna predsednica in deželni tajnik,

Fulvia Premolin in Damijan Terpin, kot gostje pa deželna tajnica Demokratske stranke, evropska poslanka Debora Serracchiani, predsednik goriške pokrajine Enrico Gherghetta in ministrica za Slovence v zamjestvu in po svetu Ljudmila Novak.

Osrednja Prešernova proslava

Levo: nastopajoči na odru Kulturnega centra Lojze Bratuž. Desno: govornica Erika Jazbar. (foto D. Devetak)

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bila 8. februarja v priredbi SSO in SKGZ osrednja Prešernova proslava Slovencev v Italiji ob slovenskem kulturnem prazniku. Potekala je pod naslovom Slovenska popevka – več kot petdeset let melodija naših src. Zamisel in režijo je lansnemu zlatemu jubileju prireditve Slovenska popevka posvetila goriška režiserka in igralka mlajše generacije Jasmin Kovic. Proslavo je sooblikovalo pet igralcev iz goriške in tržaške pokrajine, pele so gojenke Glasbene matice z mentorico Andrejko Možino, ki je z Aleksandrom Vodopivcem poskrbela tudi za glasbene aranžmaje, in vokalna skupina Bodeča neža, zaplesala sta plesalca.

Slavnostna govornica je bila goriška časnikarka Erika Jazbar.

Na večeru sta predsednika Drago Štoka in Rudi Pavšič podelila nagrade krovnih organizacij, ki jih določa posebna komisija, Kulturnemu centru Lojze Bratuž in Kulturnemu domu Gorica ter skladatelju in jezikoslovcu Pavletu Merkùju.

Za smeh in dobro voljo

»Ali imate še tisto belo vino, ki sem ga pil včeraj?«

»Imamo, imamo.«

»No, potem mi pa prinesite pivo.«

»Dva deci vode, prosim!«

»Zakaj pa vode? Kolikor vem, je vaša pijača vino.«

»Že, že, a moram naprej pomiti posodo za vino.«

»Vaše srce je odlično. Prisegel bi, da boste živeli več kot sedemdeset let.«

»Saj jih imam že 73, doktor.«

»No, vidite, da sem uganil.«

»Gospod vodič, ali je res, da je na nekem vašem izletu padla v jezero na tem mestu ženska, ki jo je potem vodič rešil in se z njo oženil?«

»Da, res je bilo tako. Toda jaz vas vnaprej opozarjam, da ne znam plavati!«

»Vi ste že bili enkrat kaznovani zaradi goljufije in devetkrat zaradi kraje.«

»Da, veste, pri kraji nimam sreče.«

»Za geologa je tisoč let toliko kot za kakega drugega en mesec.«

»O, jaz tepec sem pa ravno včeraj nekemu gospodu posodil sto evrov!«

»Vidim, prijatelj, da ti zame ni več mar.«

»Le kako moreš to trditi?«

»Spil si kozarec na zdravje vseh. Od česa bom pa jaz kot zdravnik živel, če bodo vsi zdravi.«

Zmikavta so spet zalotili pri tatvini in ga pripeljali pred sodnika.

»Vaš poklic?« je vprašal sodnik.

»Delodajalec.«

»Delodajalec? Komu pa dajate delo?«

»Vam in policiji, gospod sodnik.«

»Polde, pridi v soboto k nam! Proslavili bomo zlato poroko.«

»Zlato? Kolikor vem, si poročen šele 25.«

»Tako je. Toda moja žena je tako huda, da se mi vse dvojno šteje.«

Mladi zdravnik: »Že napredujem! Prejšnji teden sem dobil prvega pacienta.«

Znanec: »Ali še živi?«

»Zdravo, kolega, skoraj te ne bi več poznal. Le kako si prišel do takega trebuha?«

»Iz potrebe. V moji tiralici piše, da sem visok in suh.«

Nikoli nisem vedel, kaj je resnična sreča, dokler se nisem poročil. A takrat je bilo že prepozno.

Ste poravnali naročnino?

Celoletna naročnina za Italijo **30,00 €**.

Letalska pošta: Evropa 50,00 €, Amerika 60,00 €, Avstralija 65,00 €.

Poštni račun: 11131331; uprava Mladike, Ulica Donizetti 3 v Trstu (pon.-pet. med 9. in 17. uro).

Bančni račun: Zadrúžna kraška banka – Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCTSIT2TXXX).

LISTNICA UPRAVE

DAROVİ V SPOMIN:

V spomin na strica Pepija in Milana Dolenca daruje Marica Dolenc 20,00 € za Mladiko.

V spomin na očeta Jožeta, mamo Lojzko in sestro Matejko daruje Joži 100,00 € za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

NOVOSTI

PRI MLADIKI

22,00 €

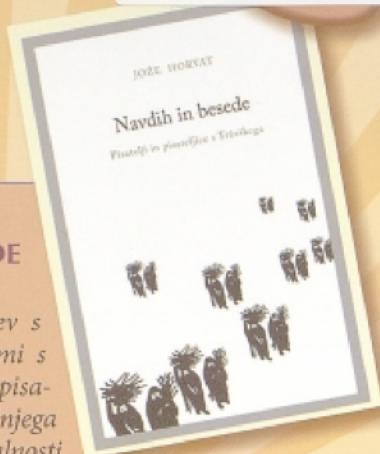

VILMA PURIČ
BREZ ZIME

S stilno ubranim besediščem in z izredno izrazno močjo se avtorica dotakne krhkosti in razpetosti ženske junakinje, ki se spopada z zaljubljenostjo, materinstvom in novim družinskim statusom.

JOŽE HORVAT
NAVDIH IN BESEDE

V knjigi intervjujev s pisatelji in pisateljicami s Tržaškega so zajete pisateljske poetike iz osrednjega toka sodobne ustvarjalnosti na Tržaškem.

JOŽE HORVAT
Navdih in besede
Pisatelji in pisateljice v Tržaškem

16,00 €

DAVID BANDELJ
ODHOD

Zbirka zajema pesmi, ki jih označuje motiv odhoda. Gre za subjektivno čutenje, ki se prepleta s čutenjem drugih univerzalnih tem, kot so ljubezen, svoboda in smrt.

16,00 €

JADRANKA CERGOLO
MED MERO IN MISTERIJEM
Antični svet v delih Alojza Rebule

JADRANKA CERGOLO
MED MERO IN MISTERIJEM
Antični svet v delih Alojza Rebule

Pronicljiva analiza kategorij antične filozofije, zgodovine in literature v opusu sodobnega pisatelja Alojza Rebule.